

ارزیابی دینامیک وضعیت معیشت جوامع روستایی با استفاده از رهیافت SLF و

بهره‌مندی از الگوی CIPP (مورد مطالعه: روستاهای شهرستان دره‌شهر)*

زینب رحیمی^۱، مهدی کرمی‌دهکردی^۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۴/۱۹ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۰/۰۵

چکیده

رویکرد معیشت پایدار روستایی بر دارایی‌ها و سرمایه‌های اصلی (انسانی، مالی، اجتماعی و غیره) موجود در روستا به‌عنوان منابع اولیه و اساسی تأمین معاش روستایی تأکید دارد. بر این اساس هدف اصلی این مطالعه، ارزیابی وضعیت معیشتی خانوارهای روستایی شهرستان دره‌شهر از دیدگاه جوامع محلی است. نوع تحقیق کاربردی بوده و برای جمع‌آوری داده‌ها از شیوه میدانی استفاده شده است. جامعه آماری شامل ۱۶۱۴۰ خانوار بود که حجم نمونه مورد مطالعه با استفاده از فرمول کوکران ۳۸۰ نفر تعیین شد. برای تحلیل داده‌ها از روش‌های آماری با بهره‌مندی از نرم‌افزارهای SPSS، Excell و Vensim استفاده شده است. نتایج به‌دست‌آمده نشان می‌دهد که بین روستاهای مورد مطالعه از نظر برخورداری دارایی‌های معیشتی تفاوت معنی‌دار وجود دارد. همچنین نتایج آزمون فریدمن نشان می‌دهد که سهم دارایی‌های طبیعی در روستاهای مورد مطالعه بیشتر است و سهم دارایی‌های انسانی، اجتماعی، طبیعی، فیزیکی و مالی به ترتیب ۳/۳۹، ۳/۳۰، ۳/۵۹، ۱/۳۳، ۳/۳۹ است. در قسمت پیشنهادها به‌منظور تبیین روابط علی-معلولی از نرم‌افزار ونسیم در بخش‌های پنج‌گانه چارچوب معیشت پایدار استفاده شد.

واژگان کلیدی: الگوی cipp، دارایی‌های معیشتی، معیشت پایدار، شهرستان دره‌شهر.

* مقاله علمی - پژوهشی، مستخرج از پایان‌نامه کارشناسی ارشد با عنوان «ارزیابی دینامیک وضعیت معیشت جوامع روستایی با استفاده از رهیافت SLF و بهره‌مندی از الگوی CIPP (مورد مطالعه: روستاهای شهرستان دره‌شهر)»، دانشکده کشاورزی دانشگاه شهرکرد

۱ دانشجوی کارشناسی ارشد رشته توسعه روستایی، دانشکده کشاورزی دانشگاه شهرکرد،

zainabrahimi575@yahoo.com

۲ استادیار گروه توسعه روستایی، دانشکده کشاورزی دانشگاه شهرکرد (نویسنده مسئول)،

karami596@yahoo.com

Journal of Community Development

(Rural and Urban Communities)

Vol. 12, No. 1, Spring and Summer 2020

Dynamics Assessment of Living Conditions in rural Communities, Using the SLF Approach and Benefiting from the CIPP pattern (Case Study: Darrehshahr County)

Zeinab Rahimi¹, Mehdi karami dehkordi²

Received December 25, 2020 Accepted: July 9, 2020

Abstract

The sustainable rural livelihood approach relies on the main assets and capital (human, financial, social, etc.) in the village as the primary and basic sources of rural livelihood. Accordingly, the main purpose of this study is to assess the living conditions of rural households in Darrehshahr city from the perspective of local communities. The type of research is applied and field method has been used to collect data. The statistical population included 16140 households and the sample size was determined using Cochran's formula of 380 people. Statistical methods using SPSS, Excell and Vensim software were used to analyze the data. The results show that there is a significant difference between the studied villages in terms of subsistence assets. Also, the results of Friedman test show that the share of natural assets is higher in the studied villages, the share of natural assets in the studied villages is higher and the share of social assets. , Natural, physical and financial are 3.39, 3.30, 3.59, 1.33, 3.39, respectively. Cause and effect models show that the impact of livelihood dimensions in the studied villages in terms of currency through tourism, private sector investment in the region according to the region's capacities, creating handicraft fairs, reducing migration to cities, creating entrepreneurial opportunities, reducing labor outflows and creating revenue can be effective.

Key words: pattern CIPP, living assets, livelihoods sustainable, Darrehshahr county.

¹ Undergraduate student, Faculty of Agriculture, Shahrekord University, zainabrahimi575@yahoo.com

² Assistant Professor, Department of Rural Development, Faculty of Agriculture, Shahrekord University (Corresponding Author), karami596@yahoo.com

مقدمه و طرح مسئله

امروزه این مسئله آشکار شده که توجه به روستاها و بخش روستایی به‌عنوان بخش پایه، لازمه رسیدن به توسعه است (بانک جهانی، ۲۰۰۸). با توجه به اینکه اکثر فقرای جهان در مناطق و بافت‌های روستایی کشورهای در حال توسعه زندگی می‌کنند (همان)، یکی از راه‌های جلوگیری از فقر روستاییان توجه به وضعیت معیشتی خانوارهای روستایی است (نجفی و حیاتی، ۱۳۹۱: ۷۳)، با توجه به اینکه منابع روستا به‌عنوان بخش پایه تولید بوده (بانک جهانی، ۲۰۰۸) و دو سوم جمعیت محرومان جهان (سعدی، ۱۳۷۴: ۳۷) در مناطق و بافت‌های روستایی کشورهای در حال توسعه زندگی می‌کنند (بانک جهانی، ۲۰۰۸)؛ یافتن مطلوب‌ترین وضعیت سازگاری انسان و طبیعت که معیشت پایدار با آن رابطه معناداری دارد، مورد توجه اندیشمندان توسعه روستایی قرار گرفته است (پورطاهری و نقوی، ۱۳۹۱: ۵۳). معیشت پایدار به‌عنوان یکی از رویکردهای جدید توسعه پایدار روستایی در اواخر دهه ۱۹۸۰ با هدف پیشرفت در جهت فقرزدایی (سجاسی قیداری و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۵۵) و یکی از رویکردهای تحلیلی جدید در زمینه توسعه روستایی است که در سال‌های اخیر به‌منظور توسعه روستایی و کاهش فقر مورد توجه قرار گرفته است و از جمله رویکردهایی است که سعی دارد مشکل فقر و آسیب‌پذیری خانوارها را بر محوریت انسان حل کند (فیلیپس و پوترن، ۲۰۰۳: ۱۶۷).^۲

معیشت پایدار شامل پنج بخش است که عبارتند از: سرمایه فیزیکی، طبیعی، انسانی، مالی و اجتماعی (ونگ و همکاران، ۲۰۱۶: ۱۸۵^۳). چارچوب این رویکرد راهبرد بقای روستایی نامیده می‌شود (سجاسی قیداری و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۹۷) و شامل ادغام چهار مجموعه بر بسترهای آسیب‌پذیری، دارایی‌های معیشتی، ساختارها و استراتژی‌های معیشتی است. از این مفهوم تغییر معیشت اساساً تغییر در استراتژی‌های معیشت در یک زمان معین است (بندری، ۲۰۱۳: ۱۲۶^۴). در مناطق روستایی، تغییرات معیشتی کم است و تخریب زمین، فرسایش خاک و تغییرات اقلیمی موانعی برای بهبود معیشت است (ورکیوکاسی، ۲۰۱۷: ۵^۵) به‌طور کلی عوامل مختلفی در تغییر معیشت روستاییان وجود دارند (هیلسون، ۲۰۱۶: ۵۴۷^۶) که می‌توان به درآمد خانوار، سن،

1. worldbank
 2. Phillips & potter
 3 . wang etal
 4. Bhandari
 5 . workukissa
 6 . Hilson

سطح سواد سرپرست خانوار و قیمت محصولات کشاورزی (آدیماسو و همکاران، ۲۰۱۳: ۹۸۹) اشاره کرد. موارد دیگر سرمایه انسانی (ونگ و همکاران، ۲۰۱۶: ۱۸۵)، سرمایه فیزیکی (تجهیزات کشاورزی و نظایر آن)، سرمایه اجتماعی (شبکه‌های اجتماعی و مشارکت)، سرمایه مالی (پس‌انداز، اعتبارات و غیره) و سرمایه‌های طبیعی (منابع طبیعی) (سجاسی قیداری و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۹۷) هستند.

از ویژگی‌های الگوی معیشت پایدار، ترکیب عوامل معیشتی جامعه روستایی با توسعه پایدار است؛ زیرا توسعه اقتصادی علاوه بر تغییر ارزش‌ها و نهادهای توسعه اقتصادی، مستلزم تحولات ساختاری و معیشتی جامعه، متناسب با توان‌های زیست‌محیطی و توان بالقوه است. از این رو برای رسیدن به توسعه پایدار روستایی (زاهدی و نجفی، ۱۳۸۵: ۴۵) نیازمند حرکت سریع از الگوهای معیشتی سنتی به الگوهای معیشتی پایدار در جامعه روستایی بوده که متناسب با نیازهای جامعه امروزی و ظرفیت‌های محیطی باشند. در واقع دستیابی به معیشت پایدار روستایی، بدون توجه به دارایی‌ها و سرمایه‌های معیشتی در روستاها امکان‌پذیر نیست (سجاسی قیداری و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۹۷). روستاها با وجود توانمندی‌های فرهنگی، ساختارهای اجتماعی متنوع و کارآمد، نوع و شیوه زندگی منحصربه‌فرد روستایی و با خصلت‌هایی چون خودکفایی و توانمندسازی قادر هستند ضمن ایجاد ثبات اجتماعی، فرهنگی و منطقه‌ای، در تحقق فرایند توسعه ملی کشورها نیز مؤثر باشند (فاضل‌بیگی، ۱۳۸۱: ۴۱)، زیرا اشتغال، کاهش اضطراب اجتماعی و بهره‌برداری از منابع را برای بهره‌وری عظیم فراهم می‌آورند (هاشمی، ۱۳۹۴).

از عوامل مهم آسیب‌رسان به معیشت روستاییان، محدودیت منابع محیطی، بهره‌وری پایین (جری‌بالادای و همکاران، ۲۰۱۲: ۶۸)، عدم حاصلخیزی زمین‌های کشاورزی (کافلی، ۲۰۱۶: ۲۴)، رویدادهای تغییر اقلیمی مانند سیل و خشک‌سالی (لیو و همکاران، ۲۰۱۷: ۱۰۴)، کشاورزی کم‌بازده (لایو و همکاران، ۲۰۱۶: ۱۴۵)، تخریب زمین و فرسایش خاک (ورکیوکاسای و همکاران، ۲۰۱۷: ۱^۶)، محدود بودن زمین، زیرساخت‌های ضعیف، انزوای اجتماعی، بیکاری افراد

1. Adimasua & etal
2. Garibadi & etal
3. kifle & etal
4. Lu & etal
5. Liu & etal
6. w orkukissie

خانواده (کشاورز و همکاران، ۱۳۸۹: ۱) منابع اعتباری کم (ریاردون و همکاران، ۱۹۹۶: ۹۰۱)، فقدان اشتغال و نازل بودن درآمد (سازمان مدیریت، ۱۳۷۸) است که تنوع و پویایی فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی می‌تواند بر معیشت روستاییان مؤثر واقع شود (پنگ و همکاران، ۲۰۱۷: ۱۷۵).^۲ از این رو، ضروری است متناسب با تغییرات شکل‌گرفته در شیوه تولید، تغییراتی در نحوه تولید و معیشت روستایی انجام شود تا روستاها به‌لحاظ معیشتی توسعه‌یافته و پایدار شوند (چمبرز و کانوی، ۱۹۹۲: ۲۹۶)^۳؛ زیرا روستاها دارای محیط‌هایی هستند که دارای منابع متعدد بوده و روستاییان نیز برخوردار از دارایی‌های هستند که مجموعه این دارایی‌ها و منابع، شکل‌دهنده شیوه و نحوه معیشت آن‌ها است، اما در اغلب موارد بهره‌برداری ناقص بوده و با نا-آگاهی از منابع، بسیار مخرب‌تر از بهره‌برداری‌های بی‌رویه صنعتی است. به همین دلیل، امروزه فقر روستایی به دلیل فشار مضاعف بر منابع، خود به‌عنوان یکی از عوامل ناپایداری در بهره‌گیری از منابع به‌شمار می‌رود (سجاسی قیداری و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۹).

استان ایلام با نرخ فلاکت ۵۰/۳۰ درصد پس از استان‌های لرستان و چهارمحال و بختیاری، در رده سوم قرار دارد. این شاخص از مجموع نرخ‌های تورم و بیکاری به‌دست می‌آید که در مناطق روستایی خود را بیشتر نشان داده است. با وجود کاهش جمعیت روستایی در کشور، در استان ایلام میزان روستانشینی حدود ۳۶٪ است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰). بر اساس گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس در میان ۶۵ درصد افراد روستایی در استان ایلام، میزان کالری مصرفی و یا هزینه خوراکی در سبد خانوار کمتر از ۲۱۰۰ کالری است (مرکز پژوهش‌های مجلس، ۱۳۹۹). که نشان از ناتوانی در تهیه منابع معیشتی است. روستاهای استان ایلام علاوه بر نبود شغل، با کمبود امکاناتی مثل آب آشامیدنی، جاده، مراکز و تجهیزات درمانی و ... مواجه هستند. امروزه زنگ خطر مهاجرت در روستاهای این استان به‌دلیل کمبود منابع درآمدی و عدم توجه به مباحث معیشتی بیشتر شنیده می‌شود. در اکثر این روستاها طرح‌های اشتغال‌زایی هدفمند وجود ندارد. بخش مرکزی شهرستان دره‌شهر با جمعیت ۵۸۴۲۹ نفر دارای قابلیت‌های زیادی مثل وسعت زیاد اراضی قابل کشت، منابع آبی، قابلیت ایجاد تنوع در تولیدات کشاورزی و دامداری، جنگل‌ها و مراتع مناسب است، اما با مشکلاتی مثل بی‌سوادی، بالا بودن نرخ بیکاری، محدود

1. Reardon & etal
2 . pang & etal
3. Chambers & conway

بودن گزینه‌های معیشتی، ناتوانی بالفعل در تولید، عدم استفاده از پتانسیل‌های موجود در منطقه، عدم بازاریابی محصولات کشاورزی، بیکاری فصلی، وضعیت نه‌چندان مطلوب کشاورزی و دامداری که با روش‌های سنتی انجام و بهره‌وری چندانی ندارد؛ همچنین برنامه‌های توسعه روستایی نیز در این استان چندان موفقیت‌آمیز نبوده است و این شهرستان را با مشکلات و چالش‌هایی روبه‌رو کرده است که باعث مهاجرت روستاییان این منطقه به شهرهای بزرگ شده است. باتوجه‌به این موارد، ضرورت انجام چنین مطالعه‌ای در منطقه بیش‌ازپیش ضرورت دارد. باتوجه‌به پویایی عناصر پنج‌گانه تشکیل‌دهنده چارچوب معیشت پایدار، هدف کلی از پژوهش حاضر ارزیابی دینامیک وضعیت معیشت جوامع روستایی با استفاده از رهیافت SLF و بهره‌مندی از الگوی CIPP در شهرستان دره‌شهر است که ضمن بررسی وضع موجود منطقه مورد مطالعه با محوریت عناصر پنج‌گانه معیشت پایدار، به تبیین راهبردهای معیشتی در پیشنهادها پرداخته خواهد شد.

پیشینه تحقیق

شاکری و موسوی (۱۳۸۲) در پژوهشی با عنوان «بررسی عوامل مؤثر بر سرمایه‌گذاری خصوصی و دولتی در بخش کشاورزی»، از طریق روش هم‌انباشتگی برآورد و روابط درازمدت و کوتاه‌مدت (از طریق روش تصحیح خطا) متغیرهای شناسایی شده (به‌عنوان متغیرهای تأثیرگذار) و تقاضای سرمایه‌گذاری دولتی و خصوصی (به‌عنوان متغیرهای وابسته)، به این نتیجه رسیدند که ارزش‌افزوده بخش کشاورزی در درازمدت بر سرمایه‌گذاری خصوصی در بخش کشاورزی تأثیری ندارد. همچنین موجودی سرمایه دوره قبل، باتوجه‌به مدل برآورد شده و ضریب به‌دست‌آمده، بر سرمایه‌گذاری خصوصی در بخش کشاورزی تأثیر مثبت دارد. دانش‌مهر و همکاران (۱۳۹۱) در تحقیقی با عنوان «بررسی نقش طبیعت‌گردی و آثار آن در توسعه مناطق روستایی با استفاده از مدل تحلیلی SOWT مطالعه موردی روستای اورامان تخت»، به این نتیجه رسیدند که در منطقه مورد مطالعه، مؤلفه چشم‌اندازهای زیبا و منحصر‌به‌فرد روستا به همراه باغ‌ها و فضای سبز، مهم‌ترین نقطه قوت بوده است. مؤلفه فقدان برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری دولتی در این منطقه، عمده‌ترین نقطه‌ضعف آن، مؤلفه توجه بیشتر مسئولان به برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری در منطقه مهم‌ترین فرصت بیرونی و سرانجام نبود مدیریت آگاه به

موضوعات اکوتوریستی عمده‌ترین تهدید خارجی بوده است. بر همین اساس بدل ساختن هر نقطه‌ضعف به قوت و نیز تبدیل تهدیدها به فرصت‌ها می‌تواند به افزایش اشتغال و درآمد به همراه حفظ محیط‌زیست و در نهایت توسعه پایدار منطقه منجر شود.

حاجی‌غلام سریزدی و حسنی (۱۳۹۱) در پژوهشی با عنوان «تحلیل اثر صنعت گردشگری به‌عنوان یک عامل‌کننده در توسعه اقتصادی و اشتغال با استفاده از رویکرد سیستم دینامیک»، که به شیوه تفکر مبتنی بر مدل‌سازی بوده و هدف آن مطالعه سیستم‌های پیچیده اقتصادی-اجتماعی است، به این نتیجه رسیدند که صنعت گردشگری می‌تواند به‌عنوان یک عامل‌کننده نقش ارزنده‌ای در رشد کشورها داشته باشد، زیرا این صنعت با ایجاد یک سلسله‌فعالیت‌های جدید در جامعه، موجب فعال شدن سایر بخش‌های اقتصادی خواهد شد. به‌عبارت‌دیگر، این صنعت آثار غیرمستقیم و القایی نیز در اقتصادهای ملی دارد.

شکوری و بهرامی (۱۳۹۳) در پژوهشی با عنوان «مطالعه تأثیر گردشگری روستایی بر کاهش فقر از منظر معیشت پایدار: مورد روستاهای قلعه‌نو و کلین شهرستان ری»، معیشت پایدار را طبق تعریف دیارتمان توسعه بین‌الملل بریتانیا در نظر گرفتند که شامل پنج بُعد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، زیست‌محیطی و نهادی می‌شود و در کنار مؤلفه‌های معیشت پایدار (سرمایه طبیعی، فیزیکی، مالی، اجتماعی و انسانی) به‌عنوان چارچوبی برای این مطالعه در نظر گرفته شده است. اطلاعات موردنیاز پژوهش با استفاده از روش‌های کمی و کیفی جمع‌آوری شده است. جامعه آماری، خانوارهای روستاهای قلعه‌نو و کلین در بازه زمانی دهه ۹۰ است. در دو روستای مورد مطالعه ۲۷۲ خانوار وجود دارد که با استفاده از نمونه‌گیری ۳۰ خانوار از هر روستا به‌عنوان نمونه تحقیق شناسایی شدند. در روش کیفی نیز با استفاده از نمونه‌گیری گلوله برفی با ۱۳ نفر از افراد مسئول و مطلعین روستاهای مورد مطالعه مصاحبه انجام شد. محققان به این نتیجه رسیدند که اغلب افراد نمونه در روستای قلعه‌نو نسبت به روستای کلین که به‌ترتیب بیشترین و کمترین میزان گردشگر را در طی سال جذب می‌کند به تأثیر بیشتر گردشگری بر معیشت پایدار و مؤلفه‌های آن اعتقاد داشتند.

توکلی و همکاران (۱۳۹۳) در پژوهشی با عنوان «تحلیل عوامل مؤثر بر معیشت روستایی بررسی موردی روستاهای شهرستان سردشت»، با رویکردی توصیفی-تحلیلی و مبتنی بر مطالعات اسنادی و کتابخانه‌ای و نیز برداشت‌های میدانی و پیمایشی، به این نتیجه رسیدند که در

این روستاها، اصلی‌ترین عوامل تأمین معیشت متأثر از شرایط تحمیلی محیطی، فعالیت‌های کشاورزی و مبادلات مرزی است. به‌طورکلی بین عوامل جغرافیایی همانند شیب زمین، دسترسی سطح آموزشی، نزدیکی به نوار مرزی و الگوی معیشت روستاییان منطقه، رابطه معناداری وجود دارد که الگوی معیشتی خاص را برای روستاییان منطقه ایجاد کرده است.

سجاسی قیداری و همکاران (۱۳۹۴) در تحقیقی با عنوان «سنجش سطح دارایی‌های معیشتی در مناطق روستایی با رویکرد معیشت، پایدار مطالعه موردی روستاهای شهرستان تایباد»، به این نتیجه رسیدند که بین روستاهای مورد مطالعه از نظر برخورداری از دارایی‌های معیشتی تفاوت معنی‌داری وجود دارد. همچنین نتایج آزمون فریدمن نشان داد که سهم دارایی‌های اجتماعی با میانگین رتبه ۳/۵۹ در مقایسه با سایر دارایی‌ها در بین روستاهای مورد مطالعه بیشتر است که نشان‌دهنده یکپارچگی، همبستگی و انسجام اجتماعی در بین این روستاها است.

نوروزی و حیاتی (۱۳۹۴) در پژوهشی با عنوان «سازه‌های مؤثر بر معیشت پایدار روستایی از دیدگاه کشاورزان استان کرمانشاه»، به این نتیجه رسیدند که هر پنج دسته سازه به‌نوعی با پایداری معیشت از دیدگاه کشاورزان، رابطه داشته‌اند. نتایج این مطالعه لزوم اتخاذ نگرشی چندبُعدی و تمام‌گرایانه توسط برنامه‌ریزان و مجریان برنامه‌های توسعه روستایی و کشاورزی به‌منظور ارتقا و پایدار کردن معیشت جامعه کشاورزی را به‌عنوان یک ضرورت مورد تأکید قرار می‌دهد.

جمعه‌پور و احمدی (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان «تأثیر گردشگری بر معیشت پایدار روستایی، مطالعه موردی روستای برغان شهرستان ساوجبلاغ»، با کمک چارچوب تحلیلی معیشت پایدار گردشگری و ترکیبی از روش‌های تحلیل کمی و کیفی و با استفاده از مطالعه موردی، نقش و تأثیرات گردشگری به‌عنوان استراتژی معیشت پایدار در توسعه روستایی برغان را مورد بررسی قرار دادند. محققان به این نتیجه رسیدند گردشگری اگرچه باعث به وجود آمدن اشتغال و در نتیجه درآمد مرتبط با گردشگری و نیز کمک به رشد برخی از فعالیت‌های روستایی مانند باغداری و خدمات شده است، این تأثیر بسیار محدود بوده است.

شریفی و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان «تحلیل آسیب‌پذیری خانوارهای روستایی بخش مرکزی شهرستان دنا، کاربرد چارچوب معیشت پایدار»، به این نتیجه رسیدند که در بخش معیشت به‌طورکلی آسیب‌پذیری بیش از ۴۰ درصد در حد متوسط، آسیب‌پذیری حدود ۲۵

درصد در حد زیاد، آسیب‌پذیری حدود ۱۵ درصد در حد بسیار زیاد و در نهایت آسیب‌پذیری حدود ۱۰ درصد پاسخگویان در حد بسیار کم بوده است.

ویسی و همکاران (۱۳۹۶) در تحقیقی با عنوان «تحلیل اثر بازارچه‌های مرزی بر معیشت پایدار پس‌کرانه‌های روستایی، مورد مطالعه بخش خاو میرآباد شهرستان مریوان»، به این نتیجه رسیدند که تأسیس بازارچه‌های مرزی نقش مثبت و مؤثری در ارتقای سطح معیشت روستاییان با افزایش سطح دارایی‌های معیشتی آن‌ها داشته است. همچنین تأسیس بازارچه مرزی با کاهش آسیب‌پذیری روستاییان در برابر بحران‌ها و شوک‌ها و تنوع معیشتی، زمینه‌ساز افزایش پایداری معیشت روستاییان شده است.

دربان آستانه و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان «شناسایی و تحلیل عوامل مؤثر بر معیشت پایدار کشاورزان، مطالعه موردی شهرستان شانزند»، به این نتیجه رسیدند که وضعیت معیشت پایدار خانوارهای روستایی مطلوب نبوده و از بین دو عامل، ساختارها و فرایندها با میانگین ۲/۷۳ مهم‌ترین عامل مؤثر در پایداری معیشت خانوارهای روستایی است.

قنبری و آریز فر (۱۳۹۶) در تحقیقی با موضوع «ارزیابی تأثیر خشک‌سالی بر وضعیت اقتصادی و معیشت خانوارهای روستایی در واحد بهره‌برداری مشاع»، به این نتیجه رسیدند که خشک‌سالی تأثیرات منفی بر وضعیت معیشت خانوارها داشته است به گونه‌ای که مقدار آماره ویلکاکسون برای چهار بُعد در سطح خطای کمتر از نیم درصد، حاکی از تفاوت معنی‌دار وضعیت معیشت بعد از خشک‌سالی نسبت به قبل از آن است.

بیرساویوز و همکاران^۱ (۲۰۱۹) در تحقیقی با عنوان «شوک‌های کشاورزی و محرک‌های عدم تأمین معاش در جوامع روستایی هند»، به این نتیجه رسیدند که نوع جامعه تأثیر شوک‌های کشاورزی بر معیشت را تحت تأثیر قرار می‌دهد، زیرا از پنج نوع جامعه روستایی منطقه دلتا ماهاندی هند، چهار مورد افزایش معیشت نامناسب را در هنگام شوک‌های کشاورزی داشته است. همچنین نتایج این تحقیق نشان داد که شوک‌های کشاورزی باعث عدم امنیت معیشت می‌شوند.

نیکویوزی و همکاران^۲ (۲۰۱۹) در تحقیقی با عنوان «تأثیرات معیشت جابه‌جایی و اسکان مجدد در خانوارهای غیررسمی: مطالعه موردی از کیگالی»، به این نتیجه رسیدند که درک تأثیرات معیشتی در هر دو مرحله قبل و بعد از جابه‌جایی، مفهوم‌سازی کاملی را ارائه می‌دهد که

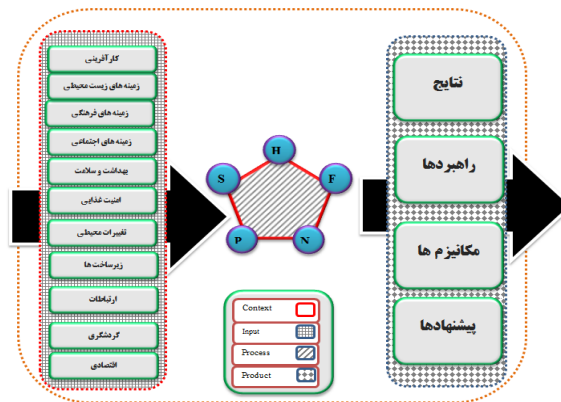
1. Berchoux & etal

2. Nikuze & etal

برای کاهش خطرات فقرزدایی و محافظت و بهبود وضعیت معیشت خانواده‌های محروم در کل مراحل جابه‌جایی لازم است.

چارچوب مفهومی پژوهش

باتوجه به پیشینه پژوهش، شکل شماره ۱ به‌عنوان چارچوب مفهومی تحقیق، مستخرج شد. چارچوب مذکور که بر اساس مدل سیپ^۱ طراحی شده به‌منظور ارزیابی معیشت پایدار جوامع روستایی شهرستان دره‌شهر است. این چارچوب بر مبنای الگوی سیپ دارای چهار بخش اصلی زمینه^۲، ورودی‌ها^۳، فرایند^۴ و خروجی‌ها^۵ است. در بخش ورودی‌ها با بررسی پیشینه پژوهش، پتانسیل‌های شغلی که در مناطق روستایی قابلیت اجرا شدن دارد، شناسایی شد. در ادامه، ورودی‌ها (Input) در روستاهای شهرستان دره‌شهر (Context) باتوجه به عناصر پنج‌گانه معیشتی مورد پردازش (Process) قرار گرفت و در انتها یافته‌های حاصل از این پردازش باتوجه به ورودی‌ها در منطقه مورد مطالعه، در قالب نتایج، راهبردها، مکانیسم‌ها و پیشنهادها به‌عنوان خروجی (Product) تلقی شد.

شکل ۱. چارچوب مفهومی تحقیق

۱. الگوی سیپ یک چارچوب جامع برای ارزشیابی بوده و مهم‌ترین هدف آن بهبود عملکرد برنامه است. این الگو به متصدیان برنامه کمک می‌کند تا با جمع‌آوری اطلاعات به‌طور منظم، برنامه خود را در جریان اجرای برنامه و در پایان اجرای آن اصلاح کنند.

2. context
3. input
4. process
5. product

روش‌شناسی تحقیق

معرفی منطقه مورد مطالعه

شهرستان دره‌شهر به صورت نوار باریکی بین کبیرکوه و رودخانه سیمره واقع شده است. این شهرستان در حوزه جغرافیایی استان ایلام و در ۳۳ درجه و ۹ دقیقه عرض شمالی و در ۴۷ درجه و ۲۴ دقیقه طول شرقی گرینویچ و ارتفاع آن از سطح دریا ۱۱۵۰ متر و دارای وسعتی حدود ۸۸۷ کیلومترمربع است. این شهرستان از شمال و شمال شرقی به استان لرستان از جنوب به آبدانان و از غرب با ایلام همسایه است. این شهرستان دارای جمعیتی در حدود ۵۸۴۲۹، دو بخش، چهار دهستان و ۶۴ روستا است.

نمونه‌گیری و ابزار تحقیق

روش تحقیق از لحاظ هدف کاربردی، از لحاظ چگونگی جمع‌آوری داده‌ها از نوع پیمایشی است. جامعه آماری تحقیق شامل ۱۶۱۴۰ خانوار روستایی ساکن شهرستان دره‌شهر است که حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران ۳۸۰ خانوار به دست آمد. روش نمونه‌گیری به صورت تصادفی ساده و ابزار جمع‌آوری داده‌ها در این پژوهش، پرسشنامه ساختارمند و محقق ساخته با استفاده از طیف لیکرت منطبق بر جدول شماره ۱ بود. به منظور تعیین پایایی از ضریب آلفای کرونباخ (۰/۸۱) و تعیین روایی از پنل متخصصین استفاده شد و به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزارهای SPSS، Vensim و Excell استفاده شد.

آزمون‌های آماری

در این پژوهش از آزمون‌های آماری پارامتری و ناپارامتری مختلف در بخش آمار توصیفی و استنباطی استفاده شد. در بخش آمار توصیفی از آماره‌های میانگین، میانه، انحراف از معیار و ضریب تغییرات و در بخش استنباطی از آزمون‌های واریانس یک‌طرفه، آزمون LSD، همبستگی پیرسون، کولموگروف اسمیرنوف، آنوا^۱ و کای اسکوتر استفاده شد.

جدول ۱. شاخص‌ها و متغیرهای تبیین‌کننده دارایی‌های معیشتی در روستاهای مورد مطالعه

منابع مورد استفاده	شاخص‌ها	دارایی	سازه‌های پنج‌گانه مؤثر بر معیشت پایدار روستایی
سجاسی قیداری و همکاران، ۱۳۹۴ عبدالله‌زاده و همکاران، ۱۳۹۴ محمدی و همکاران، ۱۳۹۶ بذرافشان و همکاران، ۱۳۹۷	زیرساخت فعالیت‌های غیرزراعی، ادوات و وسایل مکانیزاسیون کشاورزی، سیستم جمع‌آوری زباله، صنایع تبدیلی و تکمیلی، سرمایه‌گذاری و هزینه دولت در توسعه مشاغل، وضعیت به بازار رسانی تولیدات و محصولات، وضعیت دسترسی به وسیله نقلیه، میزان خرد بودن و عدم یکپارچگی اراضی، دوری نسبی از شهر و مراکز تصمیم‌گیری، امکانات و زیرساخت‌های گردشگری، وضعیت سیستم‌های ارتباطی، زیرساخت فعالیت‌های زراعی	فیزیکی	
سجاسی قیداری و همکاران، ۱۳۹۴ شهرکی و شریف‌زاده، ۱۳۹۳ عبدالله‌زاده و همکاران، ۱۳۹۴ محمدی و همکاران، ۱۳۹۶ ویسی و همکاران، ۱۳۹۶ علی‌بیگی و مهدی‌زاده، ۱۳۹۵	وضعیت مهارت‌های فنی و عملی، دسترسی به خدمات آموزشی، نرخ بیکاری در سنین مختلف، وضعیت دوره‌ها و برنامه‌های آموزشی، سرمایه‌گذاری در بخش‌های غیرکشاورزی، خلق روش‌های جدید و نو، نیروی انسانی ماهر و باسواد، تأثیر شیوه‌های نوین و صحیح کشت، وجود روحیه تعاون و همکاری	انسانی	
جمعه‌پور و احمدی، ۱۳۹۰ سعیدی گراغانی و همکاران، ۱۳۹۰ سجاسی قیداری و همکاران، ۱۳۹۴ علی‌بیگی و مهدی‌زاده، ۱۳۹۵	فصلی بودن اشتغال، نوسانات قیمت، استفاده از خانه‌های روستایی به‌عنوان مکان‌های اقامتی، استفاده از برنامه‌های اهدای وام، سرمایه‌گذاری توسط دولت، بدهکاری به بانک‌ها و منابع غیررسمی، تمایل بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری	مالی	
محمدی و همکاران، ۱۳۹۶ بذرافشان و همکاران، ۱۳۹۷ عبدالله‌زاده و همکاران، ۱۳۹۴ محمدی و همکاران، ۱۳۹۶ ویسی و همکاران، ۱۳۹۶	اختلافات قومی - قبیله‌ای، سطح استفاده از رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی، مشارکت در تصمیم‌گیری و فعالیت‌های اجرایی، خروج نیروی کار و مهاجرت جوانان، گرایش روستاییان به زندگی شهری، کسب‌وکار زنان، وجود ارتباطات فامیلی، تشکلهای روستایی (NGO)، تمایل جوانان به اشتغال در بخش کشاورزی	اجتماعی	
عبدالله‌زاده و همکاران، ۱۳۹۴ بذرافشان و همکاران، ۱۳۹۷ سجاسی قیداری و همکاران، ۱۳۹۴ محمدی و همکاران، ۱۳۹۶ ویسی و همکاران، ۱۳۹۶	جاذبه‌های متنوع فرهنگی و طبیعی، سطح حاصلخیزی اراضی، طرح‌های ناسازگار بر محیط‌زیست، منابع و محصولات جنگلی، سرمازدگی، مصرف مواد پرتئینی، خشک‌سالی، سیل، منابع تجدید پذیر، حفاظت از محیط‌زیست	طبیعی	

جدول شماره ۱، نشانگر شاخص‌ها و متغیرهای تبیین‌کننده دارایی‌های معیشتی در روستاهای مورد مطالعه هست. همان‌طور که ملاحظه می‌شود، با استناد به چارچوب مفهومی تحقیق، شاخص‌ها در ۵ بخش فیزیکی، انسانی، مالی، اجتماعی و طبیعی (مؤلفه‌های پنج‌گانه معیشت پایدار) شناسایی و به‌عنوان سؤالات پرسشنامه تعیین شدند. گفتنی است، شاخص‌های مذکور با بررسی منابع متعدد معتبر داخلی و خارجی در زیر بخش‌های یازده‌گانه کارآفرینی، زیست‌محیطی، فرهنگی، اجتماعی، بهداشت و سلامت، امنیت غذایی، تغییرات محیطی، زیرساخت‌ها، ارتباطات، گردشگری و اقتصاد که به‌عنوان ورودی اطلاعات^۱ (Input) در الگوی سیپ مطرح است، مدنظر قرار گرفته است.

یافته‌های تحقیق

باتوجه به یافته‌های تحقیق، درصد پاسخگویان مذکر ۸۶/۶ و ۱۲/۹ مؤنث بوده‌اند. میانگین سنی پاسخگویان ۳۸ سال بوده و بیشتر افراد در محدوده سنی ۲۶ تا ۳۵ و کمترین آن مربوط به بازه ۶۵ تا ۸۵ سال است که انحراف معیار آن ۱۲/۳۷ است. همچنین یافته‌ها نشان داد که ۱۴/۲ درصد از افراد دارای سواد خواندن و نوشتن هستند و حدود ۱۷/۴، ۳۳/۹، ۱۴/۲ و ۶/۶ درصد از افراد مورد مطالعه، به‌ترتیب دارای مدرک راهنمایی، دیپلم، کاردانی و کارشناسی‌ارشد و بالاتر هستند.

جدول ۲. توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب جنسیت، بازه سنی، شغل و وضعیت تحصیلی

تحصیلات	فراوانی	درصد	بازه سنی	فراوانی	درصد	نوع شغل	فراوانی	درصد
خواندن و نوشتن	۵۴	۱۴/۲	۱۵-۲۵	۴۰	۱۰/۶	آزاد	۲۶	۷۰/۳
راهنمایی	۶۶	۱۷/۴	۲۶-۳۵	۱۳۶	۳۵/۸	دولتی	۷	۱/۸
دیپلم	۱۲۹	۳۳/۹	۳۶-۴۵	۱۲۰	۳۱/۶	بازنشسته	۱۱	۲/۹
کاردانی	۵۴	۱۴/۲	۴۶-۵۵	۳۶	۹/۳	بیکار	۷۳	۱۹/۳
ارشد و بالاتر	۲۵	۶/۶	۵۶-۶۵	۳۲	۸/۴	محصل و دانشجو	۲۲	۵/۸
			۶۶-۷۵	۱۱	۳/۵			
			۷۶-۸۵	۵	۱/۳			

1 Input

ارزیابی داری‌های اجتماعی در منطقه مورد مطالعه

سرمایه اجتماعی در منطقه مورد مطالعه با ۹ شاخص مورد ارزیابی قرار گرفت. با استناد به یافته‌های تحقیق در جدول شماره ۲، شاخص‌های مهاجرت جوانان برای شغل با میانگین ۴/۱۷ و گرایش روستاییان به زندگی شهری با میانگین ۴/۱۰ بیشترین میانگین، و شاخص‌های وجود میزان مخالفت‌های اجتماعی برای فعالیت زنان با میانگین ۲/۳ و سطح استفاده از رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی در خصوص معیشت با میانگین ۱/۸۴ کمترین میانگین وزنی را به خود اختصاص داده‌اند. به‌طور کلی می‌توان نتیجه گرفت که شاخص میزان مهاجرت جوانان برای یافتن شغل در بُعد اجتماعی بسیار بالا بوده که نشانگر بیکاری بالا (جمعه‌پور و احمدی، ۱۳۹۰) در منطقه مورد مطالعه است. در مبحث سرمایه اجتماعی سطح استفاده از رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی در خصوص مباحث معیشت نیز بسیار ضعیف (بذرافشان و همکاران، ۱۳۹۷) ارزیابی شد.

جدول ۳. شاخص‌ها و متغیرهای تبیین‌کننده سرمایه اجتماعی در روستاهای مورد مطالعه

گروه‌ها	بسیار کم		کم		متوسط		زیاد		بسیار زیاد		میانگین (از ۵)	انحراف ضریب تغییرات
	فراوانی درصد	فراوانی درصد	فراوانی درصد	فراوانی درصد	فراوانی درصد	فراوانی درصد	فراوانی درصد	فراوانی درصد				
وجود اشتغال‌های فوری - فیلدهای بر سر زمین	۱۷/۴	۱۰۳	۲۷/۱	۹۵	۲۵	۹۰	۳۳/۷	۲۴	۶/۳	۲/۷۴	۱/۱۸	۰/۴۳
سطح استفاده از رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی در خصوص معیشت	۴۷/۷	۱۰۶	۲۷/۹	۵۳	۱۳/۹	۲۴	۶/۳	۷	۱/۸	۱/۸۴	۱/۰۱	۰/۵۵
میزان مشارکت در فعالیت‌های اجرایی	۱۱/۳	۱۰۵	۲۷/۶	۱۳۰	۳۶/۲	۷۲	۱۸/۹	۲۵	۶/۶	۲/۸۱	۱/۰۸	۰/۳۸
میزان مهاجرت جوانان به مناطق شهری برای شغل	۱۲	۳/۲	۱۲	۳/۲	۳۹	۱۰/۳	۱۵۰	۳۹/۵	۱۶۷	۴۳/۹	۴/۱۷	۰/۲۲
میزان گرایش روستاییان به زندگی شهری	۱۸	۱۵	۳/۹	۶۸	۱۷/۹	۱۶۲	۴۳/۶	۱۲۶	۳۳/۲	۴/۰۱	۰/۹۱	۰/۲۳
میزان مخالفت‌های اجتماعی برای راه‌اندازی کسب‌وکار جدید زنان	۲۷/۹	۱۳۴	۳۵/۳	۸۴	۲۲/۱	۳۵	۹/۲	۲۱	۵/۵	۲/۳	۱/۱۳	۰/۴۹
تأثیر ارتباطات فامیلی در معیشت	۵۸	۴۰	۱۰/۵	۱۶۹	۴۴/۵	۱۰۷	۲۸/۲	۳۴	۸/۹	۳/۲۴	۰/۹۶	۰/۳۰
تشکل‌های روستایی (NGO)	۲۰/۸	۷۲	۱۸/۹	۱۳۸	۳۶/۳	۶۲	۱۶/۳	۱۳	۳/۴	۲/۶۰	۱/۱۰	۰/۴۲
تمایل جوانان به اشتغال در بخش کشاورزی	۱۹/۷	۷۸	۲۰/۵	۱۰۷	۲۸/۲	۹۰	۲۳/۷	۳۰	۷/۹	۲/۸۰	۱/۲۲	۰/۴۴
جمع										۲/۹۴		

منبع: یافته‌های پژوهش

به‌منظور مقایسه بین سرمایه اجتماعی و مؤلفه‌های آن با فرض نرمال بودن داده‌ها از آزمون t تک‌نمونه‌ای استفاده شد. نتایج این آزمون (جدول شماره ۳) بیانگر آن است که در بین ۹ مؤلفه سرمایه اجتماعی جهت ارزیابی تأثیر معیشت پایدار، همه مؤلفه‌ها ضعیف هستند در نتیجه سرمایه‌های اجتماعی در روستاهای مورد مطالعه وضعیت مطلوبی ندارد، این تفاوت در سطح ۵ درصد معنادار است.

جدول ۴. نتایج آزمون مقایسه میانگین بین سرمایه اجتماعی و شاخص‌های زیرمجموعه آن

گروه‌ها	میانگین	مقدار t	معنی‌داری	انحراف از میانگین	قلمبه اطمینان
				حدی پایین	حدی بالا
وجود اختلالات قومی - قبیله‌ای بر سرزمین	۲/۷۴	-۳۷/۰۶	...	۱/۱۸۳	-۲/۴۱ - ۲/۰۹
سطح استفاده از رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی در خصوص معیشت	۱/۸۴	-۵۹/۶۰	...	۱/۰۱۸	-۳/۲۹ - ۳/۰۱
میزان مشارکت در فعالیت‌های اجرایی	۲/۸۱	-۳۹/۱۵	...	۱/۰۸۰	-۲/۳۲ - ۲/۰۳
میزان مهاجرت جوانان به مناطق شهری برای شغل	۴/۱۷	-۱۶/۶۵	...	۰/۹۶۰	-۰/۹۴ - ۰/۶۹
میزان گرایش روستاییان به زندگی شهری	۲/۳	-۲۰/۸۱	...	۰/۹۱۶	-۱/۱۰ - ۰/۸۵
میزان مخالفت‌های اجتماعی برای راه‌اندازی کسب‌وکار جدید زنان	۲/۳	-۲۰/۸۱	...	۱/۱۳۳	-۱/۱۰ - ۰/۸۵
تأثیر ارتباطات فامیلی در معیشت	۳/۲۴	-۳۴/۹۲	...	۰/۹۶۹	-۱/۸۸ - ۱/۶۲
تشکل‌های روستایی (NGO)	۲/۶۰	-۴۱/۱۱	...	۱/۱۰۹	-۲/۵۴ - ۲/۲۳
تمایل جوانان به اشتغال در بخش کشاورزی	۲/۸۰	-۳۴/۹۹	...	۱/۲۲۸	-۲/۳۶ - ۲/۰۴

منبع: یافته‌های پژوهش

ارزیابی دارایی‌های انسانی در منطقه مورد مطالعه

سرمایه انسانی در منطقه مورد مطالعه با ۹ شاخص مورد ارزیابی قرار گرفت. با استناد به یافته‌های تحقیق، شاخص‌های میزان نرخ بیکاری در سنین مختلف با میانگین ۳/۸۴ و روحیه تعاون و همکاری با میانگین ۳/۳۳ بیشترین میانگین وزنی و شاخص‌های میزان دسترسی به خدمات آموزشی با میانگین ۱/۶۵ و وضعیت دوره‌ها و برنامه‌های آموزشی با میانگین ۱/۷۰ کمترین میانگین وزنی را به خود اختصاص داده‌اند. به‌طور کلی می‌توان نتیجه‌گیری کرد که شاخص میزان نرخ بیکاری در سنین مختلف با میانگین ۳/۸۴ بسیار بالا بوده که نشانگر بیکاری بالا (ویسی و همکاران، ۱۳۹۶ و جمعه‌پور و احمدی، ۱۳۹۰) و نبود شغل در منطقه مورد مطالعه است. در مبحث سرمایه انسانی میزان دسترسی به خدمات آموزشی در خصوص معیشت بسیار ضعیف (جمعه‌پور و احمدی، ۱۳۹۰) ارزیابی شد.

جدول ۵. شاخص‌ها و متغیرهای تبیین‌کننده سرمایه انسانی در روستاهای مورد مطالعه

گروه‌ها	بسیار کم		کم		متوسط		زیاد		بسیار زیاد		میانگین (از ۵)	انحراف معیار	ضریب تغییرات
	درصد فراوانی	درصد	درصد فراوانی	درصد	درصد فراوانی	درصد	درصد فراوانی	درصد	درصد فراوانی	درصد			
وضعیت مهارت‌های فنی و علمی	۷۵	۱۹/۷	۱۲۳	۳۲/۴	۱۴۰	۳۶/۸	۳۵	۹/۲	۴	۱/۱	۲/۴۰	۰/۹۴۲	۰/۳۹
میزان دسترسی به خدمات آموزشی	۲۰۱	۵۲/۹	۱۱۰	۲۸/۹	۶۲	۱۶/۳	۴	۱/۱	-	-	۱/۶۵	۰/۷۸۸	۰/۴۷
میزان نرخ بیکاری در سنین مختلف	۲۱	۵/۵	۹	۲/۴	۱۱۲	۲۹/۵	۱۰۳	۲۷/۱	۱۳۴	۳۵/۳	۳/۸۴۴	۱/۱۰۵	۰/۲۸
وضعیت دوره‌ها و برنامه‌های آموزشی	۲۰۶	۵۴/۲	۱۰۳	۲۶/۸	۵۱	۱۳/۴	۲۱	۵/۵	-	-	۱/۷۰۲	۰/۹۰۰۶	۰/۵۲
سرمایه‌گذاری در بخش‌های غیر کشاورزی	۱۸۸	۴۹/۵	۱۱۹	۳۱/۳	۶۳	۱۶/۶	۶	۱/۶	۳	۰/۸	۱/۷۲	۰/۸۵۰	۰/۴۹
میزان اعتماد به علم و خلق روش‌های جدید	۴۸	۱۲/۶	۹۰	۲۳/۷	۱۰۱	۲۶/۶	۷۶	۲۰	۵۶	۱۴/۷	۳/۰۰۵	۱/۲۵	۰/۴۱
میزان تأثیر نیروی انسانی ماهر و یاسواد برای ایجاد روش‌های نو	۴۴	۱۱/۶	۶۶	۱۷/۴	۱۰۹	۲۸/۷	۸۵	۲۲/۴	۷۳	۱۹/۲	۳/۲۰	۱/۲۶	۰/۳۹
به‌جای روش‌های سنتی	۲۷	۷/۱	۷۵	۱۹/۷	۱۷۵	۴۶/۱	۷۲	۱۸/۹	۲۳	۶/۱	۲/۹۷	۰/۹۶۶	۰/۳۲
میزان استفاده از شیوه‌های نوین کشت	۲۳	۶/۱	۵۹	۱۵/۵	۱۱۳	۲۹/۷	۱۳۶	۳۵/۸	۴۹	۱۲/۹	۳/۳۳	۱/۰۷۶	۰/۳۲
روحمه‌های نوین و همکاری	۲۳	۶/۱	۵۹	۱۵/۵	۱۱۳	۲۹/۷	۱۳۶	۳۵/۸	۴۹	۱۲/۹	۳/۳۳	۱/۰۷۶	۰/۳۲
جمع											۲/۴۵		

منبع: یافته‌های پژوهش

به‌منظور مقایسه بین سرمایه انسانی و مؤلفه‌های آن با فرض نرمال بودن داده‌ها از آزمون t تک‌نمونه‌ای استفاده شد. نتایج این آزمون (جدول شماره ۵) بیانگر آن است که در بین ۹ مؤلفه سرمایه انسانی به‌جز روحیه تعاون و همکاری با میانگین ۳/۳۳ سایر مؤلفه‌ها ضعیف هستند، در نتیجه به‌جز مؤلفه روحیه تعاون و همکاری، سایر مؤلفه‌های سرمایه انسانی وضعیت مطلوبی ندارند. این تفاوت در سطح ۵ درصد معنادار است.

جدول ۶. نتایج آزمون مقایسه میانگین بین سرمایه انسانی و شاخص‌های زیرمجموعه آن

گروه‌ها	میانگین	مقدار t	معنی‌داری	انحراف از استاندارد	فاصله اطمینان حدیالی
وضعیت مهارت‌های فنی و علمی	۲/۴۰	-۵۳/۷۹۶	...	۰/۹۴۲	-۲/۷۳
میزان دسترسی به خدمات آموزشی	۱/۶۵	-۸۲/۸۴۸	...	۰/۷۸۸	-۳/۴۵
میزان نرخ بیکاری در سنین مختلف	۳/۸۴	-۲۰/۳۵۵	...	۱/۱۰۵	-۱/۳۰
وضعیت دوره‌ها و برنامه‌های آموزشی	۱/۷۰	-۷۱/۳۷۲	...	۰/۹۰۰	-۳/۴۱
سرمایه‌گذاری در بخش‌های غیر کشاورزی	۱/۷۲	-۷۴/۹۴۶	...	۰/۸۵۰	-۳/۳۸
میزان اعتماد به علم و خلق روش‌های جدید	۳	-۳۰/۶۳۳	...	۱/۲۵۴	-۲/۱۶
میزان تأثیر نیروی انسانی ماهر و یاسواد برای ایجاد روش‌های نو به‌جای روش‌های سنتی	۳/۲۰	-۲۷/۵۲	...	۱/۲۶۶	-۱/۹۶
میزان استفاده از شیوه‌های نوین کشت	۲/۹۷	-۴۰/۴۹	...	۰/۹۶۶	-۲/۱۵
روحمه‌های نوین و همکاری	۳/۳۳	-۳۰/۰۶	...	۱/۰۷۶	-۱/۸۰

منبع: یافته‌های پژوهش

ارزیابی دارایی‌های طبیعی در منطقه مورد مطالعه

سرمایه طبیعی در منطقه مورد مطالعه با ۱۰ شاخص مورد ارزیابی قرار گرفت. با استناد به یافته‌های تحقیق، شاخص‌های خشک‌سالی با میانگین ۴/۲۲ و سطح حاصلخیزی اراضی با میانگین ۴ و تأثیر

سیل اخیر در منطقه با میانگین ۳/۳۳ بیشترین میانگین و شاخص‌های میزان استفاده از انرژی‌های تجدیدپذیر با میانگین ۱/۷۶ و میزان توجه مدیران به حفاظت از محیط‌زیست با میانگین ۱/۸۳ کمترین میانگین وزنی را به خود اختصاص داده‌اند. به‌طورکلی می‌توان نتیجه‌گیری کرد که شاخص خشک‌سالی در منطقه مورد مطالعه بسیار بالا بوده که نشانگر بارندگی کم (بذرافشان و همکاران، ۱۳۹۷؛ دربان آستانه و همکاران، ۱۳۹۷) در منطقه مورد مطالعه است.

جدول ۷. شاخص‌ها و متغیرهای تبیین‌کننده دارایی‌های طبیعی در روستاهای مورد مطالعه

گونه‌ها	بسیار کم		کم		متوسط		زیاد		بسیار زیاد		میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی			
تأثیر جاندهای متنوع فرهنگی و طبیعی برای جذب گردشگران	۳۱	۸۱۲	۵۶	۱۴۱۷	۸۵	۲۲۱۴	۱۲۰	۳۱۱۶	۸۵	۲۲۱۴	۳۱۴۵	۱/۲۲	۰/۳۵
سطح حاصلخیزی آراضی	۶	۱۶	۲۴	۶۱۳	۸۸	۲۲۱۲	۱۲۴	۳۴۱۷	۱۲۳	۳۲۱۴	۴	۰/۹۸	۰/۱۲۴
طرح‌های سازگار با محیط‌زیست	۱۸	۴۱۷	۸۷	۲۲۱۹	۱۲۳	۳۲۱۴	۹۳	۲۴۱۵	۵۲	۱۳۱۷	۳۱۱۹	۱/۰۹۴	۰/۱۲۴
میزان دسترسی به منابع و محصولات جنگلی	۴۸	۱۲۱۶	۸۰	۲۱۱۱	۱۲۴	۳۲۱۶	۸۱	۲۱۱۳	۴۳	۱۱۱۳	۲	۱/۱۸۲	۰/۵۹
خسارت به محصولات بر اثر سرمازدگی	۳۵	۹۱۲	۹۶	۲۵۱۳	۹۴	۲۴۱۷	۸۰	۲۱۱۱	۷۵	۱۹۱۷	۳۱۱۶	۱/۲۶۳	۰/۳۹
میزان مصرف مواد پروتئینی و رهاخت از وضعیت تغذیه	۷۶	۲	۱۳۵	۳۰۱۵	۱۳۷	۳۶۱۱	۲۰	۵۱۳	۱۲	۳۱۲	۴۲۲	۰/۹۶۳	۰/۴۰
خشکسالی	۱۰	۲۱۶	۱۸	۴۱۷	۲۲	۵۸	۱۹۸	۳۸۱۹	۱۷۲	۴۵۱۳	۴۲۲	۰/۹۵۵	۰/۲۲
میزان تأثیر سیل اخیر در منطقه	۲۷	۷۱۱	۳۷	۹۱۷	۹۰	۲۳۱۷	۱۲۶	۳۳۱۲	۱۰۰	۲۶۱۳	۳۶۱	۱/۱۷۷	۰/۳۲
میزان استفاده از منابع تجدید پذیر	۳۳۵	۶۱۸	۴۳	۱۱۱۳	۶۸	۱۷۱۹	۲۰	۵۱۳	۱۳	۳۱۴	۱/۷۶	۱/۱۲	۰/۶۳
میزان توجه مدیران به حفاظت از محیط‌زیست	۱۹۱	۵۰۱۳	۹۷	۲۰۱۵	۵۸	۱۵۱۳	۱۷	۴۱۵	۱۲	۳۱۲	۱/۸۳	۱/۰۵	۰/۵۷
جمع											۲/۹۵		

منبع: یافته‌های پژوهش

به‌منظور مقایسه بین سرمایه طبیعی و مؤلفه‌های آن با فرض نرمال بودن داده‌ها از آزمون t تک‌نمونه‌ای استفاده شد. نتایج این آزمون (جدول شماره ۷) بیانگر آن است که در بین ۱۰ مؤلفه سرمایه طبیعی به‌منظور ارزیابی تأثیر معیشت پایدار، همه مؤلفه‌ها ضعیف هستند. در نتیجه سرمایه‌های طبیعی در روستاهای مورد مطالعه وضعیت مطلوبی ندارد، این تفاوت در سطح ۵ درصد معنادار است.

جدول ۸. نتایج آزمون مقایسه میانگین بین سرمایه طبیعی و شاخص‌های زیرمجموعه آن

گونه‌ها	میانگین	مقدار t	معنی داری	انحراف از استاندارد	فاصله اطمینان	
					حد پایین	حد بالا
تأثیر جاندهای متنوع فرهنگی و طبیعی برای جذب گردشگران	۳۱۴۵	-۲۴/۵۲۸	۰۰۰	۱/۲۲۲	-۱/۷۰	-۱/۳۸
سطح حاصلخیزی آراضی	۴	-۲۱/۳۱۱	۰۰۰	۰/۹۸۱	-۱/۲۱	-۰/۹۵
طرح‌های سازگار با محیط‌زیست	۳۱۱۹	-۳۱/۸۰۲	۰۰۰	۱/۰۹۴	-۱/۹۴	-۱/۶۵
میزان دسترسی به منابع و محصولات جنگلی	۳	-۳۳/۱۷۵	۰۰۰	۱/۱۸۲	-۲/۱۸	-۱/۸۶
خسارت به محصولات بر اثر سرمازدگی	۳۱۱۶	-۲۸/۲۵۴	۰۰۰	۱/۲۶۳	-۱/۹۹	-۱/۶۶
میزان مصرف مواد پروتئینی و رهاخت از وضعیت تغذیه	۲/۳۶	-۵۳/۴۱۹	۰۰۰	۰/۹۶۳	-۲/۶۷	-۲/۵۱
خشکسالی	۴۲۲	-۱۵/۵۶۰	۰۰۰	۰/۹۵۵	۰/۹۰	-۰/۶۴
میزان تأثیر سیل اخیر در منطقه	۳۶۱	-۳۲/۸۶۸	۰۰۰	۱/۱۷۷	-۱/۵۳	-۱/۲۲
میزان استفاده از منابع تجدید پذیر	۱/۷۶	-۵۵/۸۶۵	۰۰۰	۱/۱۲۶	-۳/۳۸	-۳/۰۸
میزان توجه مدیران به حفاظت از محیط‌زیست	۱/۸۳	-۵۸/۲۸۰	۰۰۰	۱/۰۵۲	-۲/۳۰	-۳/۰۲

منبع: یافته‌های پژوهش

ارزیابی دارایی‌های فیزیکی در منطقه مورد مطالعه

سرمایه فیزیکی در منطقه مورد مطالعه با ۱۲ شاخص مورد ارزیابی قرار گرفت. با استناد به یافته‌های تحقیق، شاخص‌های دوری نسبی از شهر و مراکز تصمیم‌گیری با میانگین ۳/۵۰ و زیرساخت‌های گردشگری با میانگین ۳/۵۰ بیشترین میانگین و شاخص‌های وضعیت صنایع تبدیلی و تکمیلی در منطقه با میانگین ۱/۵۰ و سرمایه‌گذاری و هزینه دولت در توسعه مشاغل با میانگین ۱/۵۵ و وضعیت زیرساخت فعالیت‌های زراعی با میانگین ۱/۶۸ و وضعیت به بازار رسانی تولیدات و محصولات کشاورزی با میانگین ۱/۷۱ کمترین میانگین وزنی را به خود اختصاص داده‌اند. به‌طور کلی می‌توان نتیجه‌گیری کرد که شاخص دوری نسبی از شهر و مراکز تصمیم‌گیری با میانگین ۳/۵۰ بالا بوده که نشانگر این موضوع است که نزدیک شدن به شهر می‌تواند باعث بهبود معیشت و درآمد بالا (بذرافشان و همکاران، ۱۳۹۷) در منطقه مورد مطالعه باشد.

جدول ۹. شاخص‌ها و متغیرهای تبیین‌کننده دارایی‌های فیزیکی در روستاهای مورد مطالعه

گروه‌ها	بسیار کم		کم		متوسط		زیاد		بسیار زیاد		میانگین (از ۵)	انحراف معیار	ضریب تغییرات
	فراوانی درصد	فراوانی درصد	فراوانی درصد	فراوانی درصد	فراوانی درصد	فراوانی درصد	فراوانی درصد	فراوانی درصد					
وضعیت زیرساخت فعلی منطقه ای زیرساخت در منطقه مورد مطالعه	۱۶۸	۴۴/۲	۸۴	۲۲/۱	۱۱۶	۳۰/۵	۱۱	۲/۹	۱	۳/۰	۱/۹۳	۰/۹۴	۰/۴۸
وضعیت ادوات و وسایل مکانیزه‌شده کشاورزی	۸۴	۲۲/۱	۱۳۴	۳۵/۳	۱۴۲	۳۷/۴	۱۹	۵	-	۲/۳۵	۰/۸۵	۰/۳۷	
وضعیت سیستم جمع‌آوری ناله وضعیت صنایع تبدیلی و تکمیلی در منطقه	۲۳۵	۶۱/۸	۱۰۵	۲۷/۶	۳۰	۷/۹	۷	۱/۸	-	۱/۵۰	۰/۷۲	۰/۴۸	
سرمایه‌گذاری و هزینه دولت در توسعه مشاغل	۲۱۷	۵۷/۱	۱۱۷	۳۰/۸	۴۴	۱۱/۶	۲	۰/۵	-	۱/۵۵	۰/۷۱	۰/۴۵	
وضعیت بازار رسانی تولیدات و محصولات کشاورزی	۱۹۸	۵۲/۱	۹۶	۲۵/۳	۸۰	۲۱/۱	۵	۱/۳	-	۱/۷۱	۰/۸۴	۰/۴۹	
وضعیت دسترسی به وسایل نقلیه	۴۱	۱۰/۸	۱۱۵	۳۰/۳	۱۶۹	۴۴/۵	۵۰	۱۳/۲	۴	۱/۱	۲/۶۳	۰/۸۸	۰/۳۳
میزان خرده‌پول و عدم یکپارچگی اراضی دوری نسبی از شهر و مراکز تصمیم‌گیری	۱۸	۴/۷	۸۰	۲۱/۱	۱۲۴	۳۲/۶	۱۰۹	۲۸/۷	۳۵	۹/۳	۳/۱۷	۱/۵۸	۰/۵۸
زیرساخت‌های گردشگری	۲۸	۷/۴	۵۱	۱۳/۴	۸۵	۲۲/۴	۱۴۵	۳۸/۲	۶۵	۱۷/۱	۳/۵۰	۱/۱۵	۰/۳۳
وضعیت نسبت‌های ارتباط روستایی	۱۸۰	۴۷/۴	۸۳	۲۱/۸	۸۱	۲۱/۳	۲۱	۵/۵	۱۵	۳/۹	۱/۱۸	۰/۳۳	۰/۳۳
وضعیت زیرساخت فعالیت‌های زراعی	۱۹۹	۵۲/۴	۱۱۲	۲۹/۵	۵۶	۱۴/۷	۹	۲/۴	۲	۰/۵	۱/۶۸	۰/۸۴	۰/۵
جمع											۲/۴۴		

منبع: یافته‌های پژوهش

به‌منظور مقایسه بین سرمایه فیزیکی و مؤلفه‌های آن با فرض نرمال بودن داده‌ها از آزمون t تک‌نمونه‌ای استفاده شد. نتایج این آزمون (جدول شماره ۹) بیانگر آن است که در بین ۹ مؤلفه سرمایه فیزیکی طبیعی به‌منظور ارزیابی تأثیر معیشت پایدار، همه مؤلفه‌ها ضعیف هستند در نتیجه سرمایه‌های فیزیکی در روستاهای مورد مطالعه وضعیت مطلوبی ندارند. این تفاوت در سطح ۵ درصد معنادار است.

جدول ۱۰. نتایج آزمون مقایسه میانگین بین سرمایه فیزیکی و شاخص‌های زیرمجموعه آن

گروه‌ها	میانگین	مقدار t	معنی داری	انحراف از استاندارد	فاصله اطمینان	
					حد پایین	حد بالا
وضعیت زیرساخت فعالیت‌های غیر زراعی در منطقه مورد مطالعه	۱/۹۳	-۶۳/۶۶	...	۰/۹۴۰	-۶۳/۶۶	-۲/۹۴
وضعیت انوار و وسایل مکفوفین کشتورزی	۲/۲۵	-۶۲/۳۸	...	۰/۸۵۷	-۲/۵۶	-۲/۶۳
وضعیت سیستم جمع آوری ناله	۲/۵۷	-۴۷/۳۳	...	۰/۹۹۷	-۲/۵۶	-۲/۲۹
وضعیت صنایع تبدیلی و تکمیلی در منطقه	۱/۵۰	-۹۴/۲۴	...	۰/۷۲۲	-۲/۶۰	-۲/۴۱
سرمایه‌گذاری و هزینه دولت در توسعه مشاغل	۱/۵۵	-۹۳/۸۹	...	۰/۷۱۵	-۳/۵۳	-۲/۳۴
وضعیت بازار رسانی تولیدات و محصولات کشاورزی	۱/۷۱	-۷۶/۰۶	...	۰/۸۴۰	-۳/۳۹	-۳/۱۷
وضعیت دسترسی به وسایل نقلیه	۲/۶۳	-۵۲/۲۴	...	۰/۸۸۱	-۲/۴۸	-۲/۲۴
میزان خرد بودن و عدم یکپارچگی اراضی	۳/۱۷	-۳۳/۸۲	...	۱/۰۳۳	-۱/۹۶	-۱/۶۸
دوری نسبی از شهر و مراکز تصمیم‌گیری	۳/۵۰	-۳۶/۰۹	...	۱/۱۴۹	-۱/۷۰	-۱/۳۹
زیرساخت‌های گردشگری	۳/۵۰	-۲۴/۷۹	...	۱/۱۸۴	-۱/۶۶	-۱/۳۵
وضعیت سیستم‌های ارتباط روستایی	۲	-۵۲/۵۳	...	۱/۱۲۴	-۳/۱۸	-۲/۸۸

منبع: یافته‌های پژوهش

ارزیابی دارایی‌های مالی در منطقه مورد مطالعه

سرمایه مالی در منطقه مورد مطالعه با ۷ شاخص مورد ارزیابی قرار گرفت. با استناد به یافته‌های تحقیق، شاخص‌های میزان نوسانات مربوط به محصولات کشاورزی با میانگین ۴/۳ و میزان بدهکاری به بانک‌ها و منابع غیررسمی با میانگین ۴ بیشترین میانگین و شاخص‌های میزان تمایل بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری با میانگین ۱/۴۲ و میزان سرمایه‌گذاری و هزینه دولت در بخش اشتغال با میانگین ۱/۹۰ کمترین میانگین وزنی را به خود اختصاص داده‌اند. به‌طور کلی می‌توان نتیجه‌گیری کرد که شاخص میزان نوسانات مربوط به محصولات کشاورزی با میانگین ۴/۳ و میزان بدهکاری به بانک‌ها و منابع غیررسمی با میانگین ۴ بسیار بالا بوده که نشانگر تأثیر درآمد کشاورزی در معیشت مردم منطقه و بدهکاری مردم منطقه مورد مطالعه (ویسی و همکاران، ۱۳۹۶) است.

جدول ۱۱. شاخص‌ها و متغیرهای تبیین‌کننده دارایی‌های مالی در روستاهای مورد مطالعه

گروه‌ها	بسیار کم		کم		متوسط		زیاد		بسیار زیاد	میانگین	انحراف	ضریب
	فراوانی درصد	فراوانی درصد	فراوانی درصد	فراوانی درصد	فراوانی درصد	فراوانی درصد						
میزان فصلی بودن اشتغال و تأثیر آن بر ساکنان	۱۸	۴/۷	۲۲	۵۸	۶۲	۱۶/۳	۱۶۰	۴۲/۱	۱۱۷	۳/۹	۱/۰۵	۰/۲۷
میزان نوسانات مربوط به قیمت محصولات کشاورزی	۱۰	۲/۶	۱۳	۲۱/۴	۳۳	۸/۷	۱۲۴	۳۲/۶	۲۰۰	۶/۳	۰/۹۵	۰/۲۲
میزان استفاده از خانه‌های روستایی به عنوان مکان‌های اقتصادی	۸۱	۲۱/۳	۸۸	۲۲/۲	۱۰۷	۲۸/۲	۶۸	۱۷/۹	۳۵	۹/۲	۱/۲۴	۰/۴۶
میزان استفاده مردم از وام و اعتبارهای مالی برای جمعیت از کارگرینی	۵۲	۱۳/۷	۹۱	۲۲/۹	۱۴۹	۳۶/۶	۵۰	۱۳/۲	۴۵	۱۱/۸	۲/۸۵	۱/۱۷
میزان سرمایه‌گذاری و هزینه دولت در بخش اشتغال	۱۶۷	۴۲/۹	۱۲۴	۳۲/۶	۶۹	۱۸/۲	۷	۱/۸	۱۳	۳/۴	۱/۹۰	۰/۵۲
میزان بدهکاری به بانک‌ها و منابع غیررسمی	۱۲	۳/۲	۱۳	۲/۴	۷۰	۱۸/۴	۱۶۱	۴۲/۴	۱۲۲	۳۲/۱	۴	۰/۲۴
میزان تمایل بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در منطقه	۲۷۰	۷۱/۱	۶۰	۱۵/۸	۳۲	۸/۴	۱۱	۲/۹	-	-	۱/۴۴	۰/۷۷
جمع کل										۳۰/۱		

منبع: یافته‌های پژوهش

به منظور مقایسه بین سرمایه مالی و مؤلفه‌های آن با فرض نرمال بودن داده‌ها از آزمون t تک‌نمونه‌ای استفاده شد. نتایج این آزمون (جدول شماره ۱۱) بیانگر آن است که در بین ۷ مؤلفه سرمایه اجتماعی به منظور ارزیابی تأثیر معیشت پایدار، همه مؤلفه‌ها کمتر از حد متوسط هستند. در نتیجه سرمایه‌های مالی در روستاهای مورد مطالعه وضعیت مطلوبی ندارند. این تفاوت در سطح ۵ درصد معنادار است.

جدول ۱۲. نتایج آزمون مقایسه میانگین بین سرمایه مالی و شاخص‌های زیرمجموعه آن

گروه‌ها	میانگین	مقدار t	معنی‌داری	انحراف	
				از استاندارد	فاصله اطمینان حدی پایین حدی بالا
میزان فعلی بوسه اشتغال و تأثیر آن بر ساکنان	۳/۹	-۲۰/۶۴	...	۱/۰۵۹	-۱/۲۵ -۰/۹۷
میزان نوسانات مربوط به قیمت محصولات کشاورزی	۴/۳	-۱۴/۵۱	...	۰/۹۵۰	-۰/۸۳ -۰/۵۸
میزان استفاده از خانه‌های روستایی به عنوان مکان‌های اقامتی	۲/۷۰	-۳۵/۸۶	...	۱/۲۴۶	-۲/۴۶ -۲/۱۲
میزان استفاده مردم از وام و اعتبارهای مالی برای حمایت از کارآفرینی	۲/۸۵	-۳۵/۳۹	...	۱/۱۷۷	-۲/۳۰ -۱/۹۸
میزان سرمایه‌گذاری و هزینه دولت در بخش اشتغال	۱/۹۰	-۶۱/۰۵	...	۰/۹۹۵	-۲/۳۵ -۲/۹۸
میزان بدهکاری به بانکها و منابع غیررسمی	۴	-۲۰/۶۶	...	۰/۹۶۵	-۱/۱۵ -۰/۸۹
میزان تمایل بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در منطقه	۱/۴۲	-۸۹/۶۹	...	۰/۷۷۰	-۲/۶۸ -۲/۴۷

منبع: یافته‌های پژوهش

ارزیابی پایداری دارایی‌های معیشتی

یافته‌های توصیفی ارزیابی دارایی‌های معیشتی نشان می‌دهد میانگین شاخص دارایی‌های مالی، طبیعی و اجتماعی کمتر از حد متوسط و میانگین دارایی‌های انسانی و فیزیکی از حد وسط بالاتر به دست آمده است. مهم‌ترین عامل پایین بودن شاخص دارایی مالی را می‌توان میزان بدهکاری به بانکها و منابع غیررسمی، میزان تمایل کم سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در منطقه و میزان پایین سرمایه‌گذاری و هزینه دولت در بخش اشتغال دانست. با توجه به اینکه پاسخ‌ها در مقیاس طیف لیکرت کدگذاری شده، در صورتی که میانگین امتیاز هر یک از دارایی‌ها از مقدار ۳ بیشتر باشد نشان‌دهنده میل به افزایش و به تبع آن پایداری تبیین می‌شود و اگر میانگین امتیاز دارایی از حد متوسط ۳ کمتر شود، وضعیت دارایی به سمت کاهش و ناپایداری تمایل دارد. در حالت کلی میانگین امتیاز دارایی معیشتی کل برابر ۲/۹۳ حاصل شده که اندکی از حد متوسط بیشتر بوده و در مجموع شاخص دارایی کل آزمودنی‌ها ناپایدار است. تحلیل میانگین عددی حاصل از دارایی‌های معیشتی با استفاده از آزمون t استیودنت مبین پایین بودن دارایی‌های

فیزیکی و اجتماعی در محدوده مورد مطالعه است. این در حالی است که بر اساس سطح معنی داری این آزمون، دارایی‌های طبیعی، مالی و انسانی میل به پایداری دارد.

جدول ۱۳. ارزیابی پایداری دارایی‌های معیشتی به تفکیک با استفاده از آزمون t تک‌نمونه‌ای

نوع دارایی	میانگین	انحراف معیار	آماره t استیودنت (مقدار آزمون = ۳/۰۰)
فیزیکی	۲/۳۲	۰/۰ ۲۰	-۳۳/۰۲۵
طبیعی	۳/۴۰	۰/۰ ۲۷	۱/۵۰۱
مالی	۳/۰۰	۰/۰ ۲۴	۰/۳۱۳
انسانی	۳/۰۰	۰/۰ ۲۴	۰/۳۱۳
اجتماعی	۲/۹۵	۰/۰ ۲۵	-۱/۹۰۶
دارایی معیشتی کل	۲/۹۳		

منبع: یافته‌های پژوهش

تبیین رابطه همبستگی بین دارایی‌های معیشتی

نتایج جدول شماره ۱۴ بیانگر آن است با توجه به اینکه سطح معنی داری در تمام ابعاد دارایی‌ها کمتر از ۰،۰۵، ۰ است در نتیجه می‌توانیم بگوییم که بین روستاهای مورد مطالعه از نظر برخورداری از دارایی‌های معیشتی تفاوت معناداری وجود دارد.

جدول ۱۴. تبیین رابطه همبستگی بین دارایی‌های معیشتی در منطقه مورد مطالعه

فیزیکی	طبیعی	مالی	انسانی	اجتماعی
۱	۰/۲۹۳	۰/۲۵۶	۰/۲۵۶	۰/۳۰۷
۰/۲۹۳	۱
۰/۲۵۶	...	۱
۰/۲۵۶	۱	...
۰/۳۰۷	۱

منبع: یافته‌های پژوهش

نتیجه‌گیری کلی و پیشنهادها

در دنیای امروز تأمین معیشت پایدار روستاییان از مشکلات هر کشوری محسوب می‌شود که عدم توجه به این موضوع نه تنها باعث ایجاد مشکل برای روستاییان، بلکه باعث مشکل جدی برای آن کشور محسوب می‌شود. رویکردهای سنتی در گذشته در کاهش فقر و معضلات

روستاییان مؤثر نبوده و فقر روستایی همچنان به عنوان یک معضل بزرگ در روستا محسوب می‌شود. برخی محققان اعتقاد دارند که رویکرد معیشت پایدار می‌تواند به کاهش فقر روستایی کمک شایانی کند. این رویکرد شامل ۵ جزء اساسی (فیزیکی، اجتماعی، مالی، انسانی و طبیعی) است که در اکثر چارچوب‌های معیشت پایدار وجود دارند.

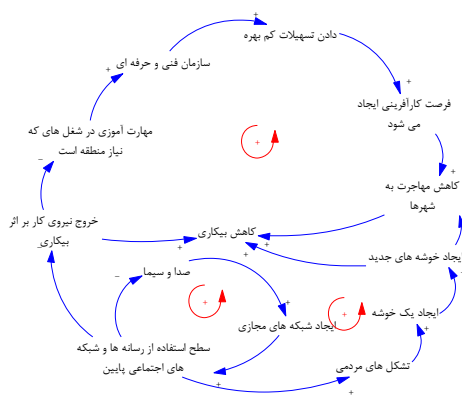
در ادامه به منظور تبیین چارچوب مفهومی تحقیق و با توجه به دینامیک بودن دارایی‌ها و محیط روستا، به تبیین مکانیسم‌های کارکردی در هر یک از بخش‌های پنج‌گانه چارچوب معیشت پایدار با محوریت روابط علی و معلولی^۱ اقدام شد. به منظور رفع مسئله کلی با عنوان بهبود وضعیت معیشت روستاهای شهرستان دره شهر با توجه به ظرفیت‌های منطقه، از نرم‌افزار ونسیم استفاده شد.

هدف از مدل‌سازی سیستم‌های پویا به دست آوردن درک و دیدگاهی در مورد روابط سیستم است، تا بتوان خط‌مشی‌های ممکن برای بهبود سیستم را مورد بررسی قرارداد (شای و جال، ۲۰۰۵).^۲ تفکر پویایی سیستم‌ها روشی برای مدل‌سازی و بررسی عوامل یک سیستم و در نهایت پیدا کردن راه‌حل مناسب است (دهنوی و دلشاد، ۱۳۹۷).

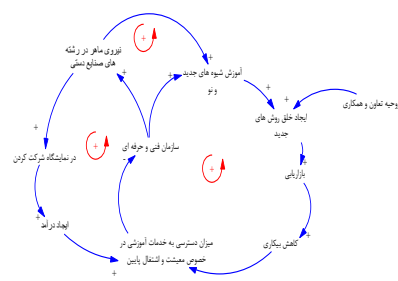
۱. در مرحله مفهوم حلقه‌های علی و معلولی بین متغیرها را ترسیم می‌کنیم. نمودارهای علت و معلولی ابزارهای مناسبی برای نمایش ساختار بازخوردی سیستم هستند. این نمودارها از سه مؤلفه تشکیل شده‌اند: (۱) متغیرها: که همان اجزای سیستم هستند (۲) پیکان‌ها: که رابطه علت و معلولی را نشان می‌دهند (۳) علامت پیکان: که جهت ارتباط را نمایش می‌دهند (حاجی‌غلام سریزدی و زارع مهرجردی، ۱۳۹۱). نمودار علی شکل شماره ۲ بیانگر این است که متغیر A علت وقوع متغیر B است و در سمت راست بین دو متغیر منفی است. یعنی افزایش (کاهش) A باعث افزایش (کاهش) B می‌شود. این حلقه‌ها به دو صورت حلقه‌های مثبت تقویتی و حلقه‌های منفی (تعادلی) هستند (حاجی‌غلام سریزدی و زارع مهرجردی، ۱۳۹۱). روابط علت و معلولی نهایتاً حلقه‌های علی را می‌سازند. یک حلقه بازخوردی، زنجیره بسته‌ایی از روابط علی است که نهایتاً روی متغیر اولیه اثر می‌گذارد (سنگه و همکاران، ۱۳۸۸: ۴۴۲). این حلقه‌ها به دو شکل حلقه مثبت (تقویتی) و حلقه منفی (تعادلی) هستند. حلقه بازخور مثبت دایره‌های است که اگر یک عامل در آن جهت تغییر داده شود دایره تغییرات را در آن جهت تقویت می‌کند حلقه‌های مثبت به تقویت و بزرگ شدن آنچه در سیستم اتفاق می‌افتد منجر می‌شوند. حلقه بازخور منفی، دایره‌هایی است که اگر یک عامل در آن جهت تغییر داده شود، دایره با تغییر آن عامل در آن جهت مخالفت می‌کند، حلقه‌های منفی نقش خنثی کننده داشته و مخالف تغییر هستند (استرمن، ۲۰۰۰). به عبارت دیگر، حلقه‌های تقویتی خود افزایشده هستند و به رشد نمایی یا تنزل افسارگسیخته در طول زمان منجر می‌شوند حلقه‌های بازخوردی تعادلی ساختارهای هدف جو و متعادل‌کننده در سیستم‌ها و منشأ پایداری و ثبات هستند (میادوس، ۲۰۰۹: ۲۷).

تعریف مکانیسم سرمایه انسانی

سرمایه عبارت از مهارت‌ها، دانش، توانایی نیروی کار و سلامتی است که اجازه می‌دهد به اهداف معیشتی دست یافته شود و سرمایه انسانی، آموزش نیروی انسانی، مهارت‌ها و سلامتی نیروی کار را نیز شامل می‌شود (آلیس، ۲۰۰۰). شکل شماره ۳ مدل علت و معلولی سیستم سرمایه انسانی را نشان می‌دهد که شامل سه حلقه مثبت است. حلقه‌های مثبت همدیگر را تقویت کرده و حلقه مثبت باعث بهبود و رفع مشکل می‌شود. همان‌طور که مشخص است اگر سازمان تعاون روستایی و فنی و حرفه‌ای به نیروی‌های ماهر در بخش صنایع دستی آموزش دهد (محمدی و همکاران، ۱۳۹۶؛ علی‌بیگی و مهدی‌زاده، ۱۳۹۳)، این آموزش‌ها با شیوه‌های جدید و نو باشد (مهدی‌زاده و علی‌بیگی، ۱۳۹۵؛ فراهانی و همکاران، ۱۳۹۳؛ نجفی‌کانی و همکاران، ۱۳۹۴؛ صفری علی‌اکبری و صادقی، ۱۳۹۵) که باعث خلق روش‌های جدید و نو می‌شود که با بازاریابی مناسب از طرف این نهادها یا آموزش‌های بازاریابی مناسب (محمدی و همکاران، ۱۳۹۶) به آن‌ها و همچنین ایجاد روحیه تعاون و همکاری (ویسی و همکاران، ۱۳۹۶؛ مهدی‌زاده و علی‌بیگی، ۱۳۹۵؛ سجاسی قیداری و همکاران، ۱۳۹۴؛ صفری علی‌اکبری و صادقی، ۱۳۹۵) باعث کاهش بیکاری (رکن‌الدین افتخاری و قادری، ۱۳۸۱) می‌شود. از طرف دیگر با ایجاد نمایشگاه و بازاریابی در فضای مجازی ضمن احیای صنایع دستی منطقه، به ایجاد درآمد منجر می‌شود که با این کار تا حدودی از میزان کمبود خدمات آموزشی در خصوص اشتغال و معیشت کاسته می‌شود.

شکل ۴. مکانیسم سرمایه اجتماعی

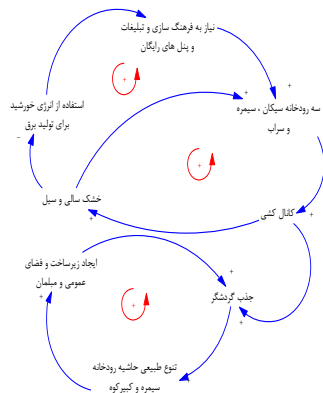
شکل ۳. مکانیسم سرمایه انسانی

تعریف مکانیسم سرمایه اجتماعی

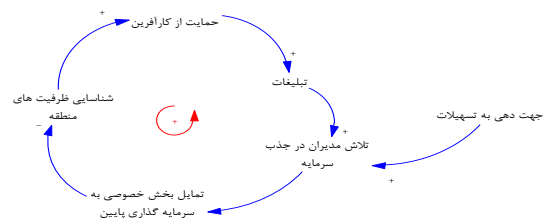
امروزه با گسترش علم و صنعتی شدن زندگی، مردم به شیوه‌های جدید ارتباطات و تعامل رو آورده‌اند. شبکه‌های مجازی نیز به دلیل داشتن فضای تعاملی و محاوره‌ای مجال شکل‌گیری اجتماعات جدید را به وجود آورده‌اند (علوی‌زاده و همکاران، ۱۳۹۴: ۵۶). همان‌طور که در شکل شماره ۴ مشاهده می‌کنید این نمودار از سه حلقه مثبت تشکیل شده است. سطح استفاده از رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی (مهدی‌زاده و علی‌بیگی، ۱۳۹۵؛ بذرافشان و همکاران، ۱۳۹۷) در خصوص معیشت در منطقه مورد مطالعه پایین است که باید توسط صداوسیما و ایجاد شبکه‌های مجازی تلاش شود که روستاییان در خصوص معیشت و اشتغال از آگاهی بیشتری برخوردار شوند. خروج نیروی کار بر اثر بیکاری در منطقه مورد مطالعه بالا است که سازمان فنی و حرفه‌ای باید با توجه به نیاز منطقه و در رشته‌هایی که نیاز منطقه است به جوانان آموزش دهد و با دادن تسهیلات به افراد آموزش دیده (صفری علی‌اکبری و صادقی، ۱۳۹۵؛ محمدی و همکاران، ۱۳۹۶؛ مهدی‌زاده و علی‌بیگی، ۱۳۹۵) باعث ایجاد کارآفرینی شوند که با این کار باعث کاهش مهاجرت (رکن‌الدین افتخاری و قادری، ۱۳۸۱؛ محمدی و همکاران، ۱۳۹۶) و همچنین کاهش بیکاری شوند. در حلقه سوم آموزش و ایجاد گروه‌های NGO در میان روستاییان باعث ایجاد خوشه‌هایی می‌شود که این خوشه‌ها به ایجاد بنگاه‌ها منجر می‌شوند که باعث افزایش اشتغال و کاهش بیکاری می‌شود (رکن‌الدین افتخاری و قادری، ۱۳۸۱).

در ایران موضوع ریسک و سرمایه‌گذاری به دلیل وابستگی شدید به درآمدهای نفتی و بی‌ثباتی قیمت آن و بالا بودن ریسک، همواره با مشکلاتی روبه‌رو بوده و به همین دلیل سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف از جمله کشاورزی، نوسان‌های شدیدی داشته است. در بخش کشاورزی به دلیل وجود تنگناهای ساختاری و کمبود امکانات مالی اکثر بهره‌برداران، مشکلات مربوط به سرمایه‌گذاری نمود بیشتری داشته است (حجتی، ۱۳۸۰: ۱۴). بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های کشاورزی به دلیل ریسک بالا و بازده پایین این بخش تمایل چندانی ندارد. در کل سهم سرمایه‌گذاری در مناطق روستایی نسبت به کل سرمایه‌گذاری (محمدی یگانه و همکاران، ۱۳۹۳؛ اکبریان رونیزی و بدری، ۱۳۹۴؛ صفری علی‌اکبری و صادقی، ۱۳۹۵) کشور پایین است. همان‌طور که در شکل شماره ۵ مشاهده می‌کنید مکانیسم سرمایه انسانی شامل یک حلقه مثبت است و تمایل بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری بسیار

پایین است که با شناسایی ظرفیت‌های منطقه و تبلیغات می‌توان سرمایه‌گذاری را افزایش داد. مدیران باید تلاش کنند با حمایت از کارآفرین (صفری علی‌اکبری و صادقی، ۱۳۹۵) با توجه به نیازهای منطقه و تبلیغ و همچنین جهت‌دهی به تسهیلات، تمایل بخش خصوصی را به سرمایه‌گذاری افزایش دهند.

شکل ۶. مکانیسم سرمایه طبیعی

شکل ۵. مکانیسم سرمایه مالی

تعریف مکانیسم سرمایه طبیعی

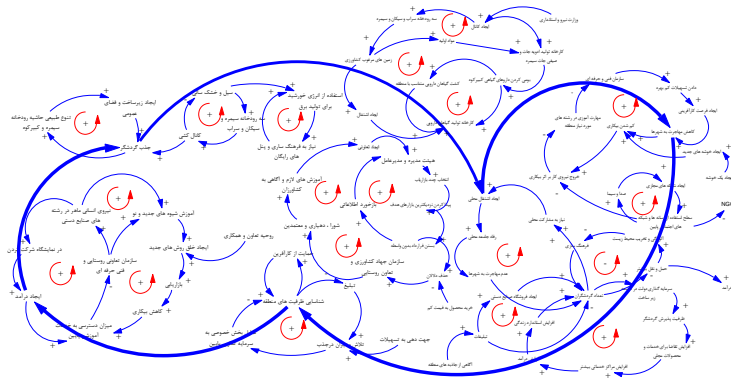
یکی از بخش‌های مورد بحث گردشگری روستایی است که از نیمه دوم قرن بیستم مورد توجه قرار گرفته است و امروزه در بسیاری از نقاط جهان به عنوان کاتالیزوری برای ترمیم و احیای وضعیت اقتصادی - اجتماعی مناطق روستایی شناخته شده است (پیر آلیس، ۲۰۰۲؛ حقی، ۲۰۰۵). گرچه روستاهای شهرستان دره شهر از تنوع طبیعی زیادی برای جذب گردشگر برخوردارند، عدم توجه و عدم وجود زیرساخت‌ها (بذرافشان و همکاران، ۱۳۹۷؛ صفری علی‌اکبری و صادقی، ۱۳۹۵) باعث شده که از این نعمت‌های خدادادی استفاده نشود. حاشیه رودخانه سیمره و کبیرکوه تنوع طبیعی متنوعی دارد که با ایجاد زیرساخت‌های کافی و مناسب و ایجاد فضای عمومی و مبلمان می‌توان از این ظرفیت استفاده کرد همچنین با کانال‌کشی سد سیمره می‌توان که هم از سیل جلوگیری کرد و هم اراضی روستاهای حاشیه سد سیمره از آب برخوردار می‌شوند. در فصل تابستان چون هوای این منطقه گرم است با آگاهی دادن و

فرهنگ‌سازی و دادن پنل‌های رایگان می‌توان از انرژی خورشید برای تولید برق استفاده کرد که باعث صرفه‌جویی در هزینه‌های روستاییان و استفاده از انرژی‌ها تجدیدپذیر در منطقه می‌شود.

تعریف مکانیسم سرمایه فیزیکی

در اصطلاح اقتصادی، سرمایه‌های فیزیکی به‌عنوان کالای تولیدی تعریف می‌شوند که در مقابل کالاهای مصرفی است. مثلاً راه آثار چندگانه‌ای در کاهش هزینه‌های نقل و انتقال منابع و مواد تولیدی دارد، همچنین راه حرکت مردم بین مکان‌هایی را که فرصت‌های درآمدی متفاوتی به وجود می‌آورد، تسهیل می‌کند (آلیس، ۱۹۹۹). سرمایه فیزیکی از هفت حلقه مثبت و یک حلقه منفی تشکیل شده است. یک حلقه منفی به این دلیل است که حمل و نقل بیشتر (صفری علی‌اکبری و صادقی، ۱۳۹۵) باعث آلودگی بیشتر و تخریب محیط‌زیست می‌شود و علاوه بر آن بین بردن طبیعت و ایجاد خسارت، هزینه نیز دارد. به این علت یک حلقه یا لوپ منفی است. سازمان تعاون روستایی و جهاد کشاورزی با همکاری شورا و دهیاری و معتمدین محلی، برای حذف دلالتان که محصولات کشاورزی را به قیمت نازل از کشاورزان خریداری می‌کنند، باید آموزش‌های لازم و آگاهی را در خصوص ایجاد تعاونی (سجاسی قیداری و همکاران، ۱۳۹۴؛ بذرافشان و همکاران، ۱۳۹۷) بدهند و همچنین تسهیلات (سجاسی قیداری و همکاران، ۱۳۹۴؛ فراهانی و همکاران، ۱۳۹۳) لازم را برای درست کردن انبار در اختیار آنان قرار دهد. با این کار کشاورزان برای فروش محصولاتشان تعاونی تشکیل می‌دهند که با انتخاب بازاریابی توسط هیئت‌مدیره و پیدا کردن نزدیک‌ترین بازارهای هدف و بستن قرارداد بدون واسطه (محمدی یگانه و همکاران، ۱۳۹۳) دلالتان حذف خواهند شد و باتوجه به زمین‌های مرغوب کشاورزی و اینکه اکثر روستاها در حاشیه رودخانه سیمره قرار دارند، با کانال‌کشی سد سیمره کشاورزان از دادن آب‌بها راحت و زمین‌های بیشتری زیر کشت می‌رود.

باتوجه به اینکه کارخانه فرآوری گیاهان دارویی در منطقه وجود دارد و انواع گیاهان دارویی در منطقه کبیرکوه می‌روید، اداره منابع طبیعی و کارشناسان جهاد کشاورزی تلاش کنند که این گیاهان دارویی را در زمین‌های کشاورزی کشت کنند که باعث اشتغال و درآمد برای مردم منطقه خواهد شد. برخی روستاهای این شهرستان (شیخ مکان، هاشم‌آباد، فرهادآباد، چم نمشت، ارمو،

شکل ۸. نمودار علت و معلولی کل سیستم

در این پژوهش با استفاده از سیستم‌های دینامیک و با استفاده از تصویرهای علت و معلولی به بررسی تأثیر ابعاد معیشت در روستاهای شهرستان دره‌شهر پرداخته شد. مهم‌ترین پیامد ابعاد معیشت آثار مستقیم و غیرمستقیم آن بر مردم منطقه است. معیشت یکی از مهم‌ترین اولویت‌ها در برنامه‌ریزی‌های هر کشوری محسوب می‌شود. این در حالی است که هر روز معیشت مردم سخت‌تر می‌شود و شاهد شرایط خوبی در روستاها نیستیم. لذا باید معیشت مردم مورد توجه جدی قرار گرفته و برای بهبود آن تلاش شود. همان‌طور که در مدل‌های علت و معلولی مشاهده می‌شود تأثیر ابعاد معیشت در روستاها از مسیر ارزآوری از طریق گردشگری، سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در منطقه با توجه به ظرفیت‌های منطقه، فروش صنایع دستی و ایجاد نمایشگاه، استفاده از انرژی‌های تجدیدپذیر، ایجاد اشتغال و کاهش بیکاری، کاهش مهاجرت به شهرها، ایجاد فرصت‌های کارآفرینی، کاهش خروج نیروی کار و ایجاد درآمد می‌تواند مؤثر واقع شود.

در خصوص سرمایه فیزیکی یافته‌ها نشان داد وضعیت به بازار رسانی تولیدات و محصولات کشاورزی و وضعیت زیرساخت‌های فعالیت‌های زراعی خیلی ضعیف است. این در حالی است که معیشت اصلی روستاهای مورد مطالعه از کشاورزی تأمین می‌شود؛ که با نتایج مطالعات دربان آستانه و همکاران در سال ۱۳۹۷ مطابقت دارد.

در خصوص عوامل طبیعی یافته‌ها نشان داد که خشک‌سالی‌های اخیر بیشترین تأثیر را بر وضعیت معیشتی روستاهای مورد مطالعه داشته است که با نتایج بذرافشان و همکاران (۱۳۹۷) و دربان آستانه و همکاران (۱۳۹۷) مطابقت دارد.

در خصوص عوامل مالی یافته‌ها نشان داد نوسانات مربوط به محصولات کشاورزی در زندگی مردم تأثیر بسیاری دارد. همچنین یافته‌ها نشان داد سرمایه‌گذاری به‌منظور ایجاد اشتغال توسط دولت و میزان تمایل بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری در روستاهای مورد مطالعه بسیار پایین است و میزان بدهکاری به بانک‌ها و منابع غیررسمی بسیار بالا است که با نتایج تحقیقات ویسی و همکاران (۱۳۹۶) مطابقت دارد.

در خصوص عوامل انسانی یافته‌ها نشان داد میزان دسترسی به خدمات آموزشی در خصوص مباحث معیشت و اشتغال، نرخ بیکاری در سنین مختلف و وضعیت دوره‌ها و برنامه‌های آموزشی در ارتباط با معیشت بسیار پایین است؛ که با نتایج تحقیقات جمعه‌پور و احمدی (۱۳۹۰) مطابقت دارد. همچنین روحیه تعاون و همکاری و ارتباطات فامیلی در بین اهالی روستاهای مورد مطالعه در خصوص فعالیت‌های معیشتی بالا است که با نتایج بذرافشان و همکاران (۱۳۹۷) مطابقت دارد.

در خصوص عوامل اجتماعی یافته‌ها نشان داد گرایش روستاییان به زندگی شهری و خروج نیروی کار و مهاجرت جوانان به مناطق شهری بسیار بالا است که با نتایج تحقیقات جمعه‌پور و احمدی (۱۳۹۰) مغایرت دارد. همچنین سطح استفاده از رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی بسیار پایین است.

اکثر روستاها که از ظرفیت گردشگری برخوردار هستند ولی اینترنت ندارند که نبود اینترنت خود مشکلی در جذب گردشگر محسوب می‌شود بنابراین با ایجاد اینترنت می‌توان شاهد جذب گردشگر بیشتری باشیم.

صنایع دستی که توسط مردم این منطقه تولید می‌شود به دلیل عدم خلاقیت و آموزش شیوه‌های نو یکنواخت هستند که باید توسط میراث فرهنگی و گردشگری منطقه شیوه‌های جدید و نو و همچنین آموزش بازاریابی در شبکه‌های مجازی به آن‌ها آموزش داده شود. با توجه به انواع صنایع دستی که توسط زنان منطقه مورد مطالعه تولید می‌شود ایجاد فروشگاه صنایع دستی در شهرستان و تبلیغ در فضای مجازی و ساماندهی آن‌ها پیشنهاد می‌گردد. با توجه به قابلیت‌های منطقه در بخش کشاورزی توسعه گردشگری کشاورزی به‌منظور بازدید از مزارع برنج و باغات منطقه.

صنایع تبدیلی و تکمیلی در منطقه متناسب با محصولاتی که کشت می‌شود و بر اساس نمودار علت و معلولی بالا ایجاد شود.

منابع

- استرمن، جان (۲۰۰۰). پویایی‌شناسی سیستم تفکر سیستمی و مدل‌سازی برای جهان پیچیده. چاپ دوم. انتشارات ترمه. ۲۸.
- پورطاهری، محمدرضا و نقوی، مهدی (۱۳۹۱). توسعه کالبدی سکونتگاه‌های روستایی با رویکرد توسعه پایدار. فصلنامه مسکن و محیط روستا، جلد ۳۱، شماره ۱۳۷، صص ۵۳ - ۷۰.
- توکلی، مرتضی؛ احمدی، شکوفه و فاضل‌نیا، غریب (۱۳۹۳). تحلیل عوامل مؤثر بر معیشت روستایی بررسی موردی: روستاهای شهرستان سردشت. نشریه علمی پژوهشی جغرافیا و برنامه‌ریزی. زمستان ۱۳۹۵، شماره ۵۸، صص ۶۲ - ۸۱.
- جمعه‌پور، محمود و احمدی، شکوفه (۱۳۹۰). تأثیر گردشگری بر معیشت پایدار روستایی. مطالعه موردی: روستای برغان شهرستان ساوجبلاغ. پژوهش‌های روستایی. بهار ۱۳۹۰، شماره ۱، صص ۳۳ - ۶۳.
- حاجی غلام سر یزدی، علی و حسنی، علی (۱۳۹۱). تحلیل اثر صنعت گردشگری به‌عنوان یک عامل کشنده در توسعه اقتصادی و اشتغال با استفاده از رویکرد سیستم دینامیک.
- حاجی غلام سر یزدی، علی و زارع مهرجردی، یحیی (۱۳۹۰). پویایی سیستم‌ها. جزوه آموزشی.
- حجتی، محمود (۱۳۸۰). توسعه کشاورزی و امنیت سرمایه‌گذاری. فصلنامه اقتصاد کشاورزی و توسعه. سال نهم، صص ۶۳ - ۱۴.
- دهقان دهنوی، حسن و دلشاد، زهرا (۱۳۹۷). مدل پویایی سیستم جهت ارزیابی معیارهای رفع انتظارات مشتریان در سطح مدیریت کیفیت جامع. مجله مدیریت توسعه و تحول. ۳۶، صص ۲۵ - ۳۵.
- دانش مهر، حسین؛ کریمی، علیرضا و صفری، وریا (۱۳۹۳). بررسی نقش طبیعت‌گردی و آثار آن در توسعه مناطق روستایی با استفاده از مدل تحلیلی SWOT مطالعه موردی روستای اورامان تخت. پژوهش‌های روستایی. سال سوم، شماره ۳، صص ۲۱۵ - ۲۴۰.
- دربان آستانه، علیرضا، مطیعی لنگرودی، سیدحسن و قاسمی، فرزانه (۱۳۹۶). شناسایی و تحلیل عوامل مؤثر بر معیشت پایدار کشاورزان مورد مطالعه: شهرستان شازند. مجله تحقیق روستایی. تابستان ۱۳۹۷، شماره ۲، صص ۳۲۴ - ۳۲۷.

- زاهدی، شمس السادات و نجفی، غلامعلی (۱۳۸۵). بسط مفهومی توسعه پایدار. پژوهش‌های مدیریت در ایران. دوره ۱۰، شماره ۴۰، صص ۴۳ - ۷۶.
- سجاسی قیداری، حمدالله؛ صادقلو، طاهره و شکوری‌فرد، اسماعیل (۱۳۹۵). سنجش سطح دارائی‌های معیشتی در مناطق روستایی با رویکرد مطالعه موردی: روستاهای شهرستان معیشت پایدار تایباد. پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی. شماره ۱۳، صص ۱۹۷ - ۲۱۵.
- رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا؛ سجاسی قیداری، حمدالله و صادقلو، طاهره (۱۳۹۲). تحلیل محتوایی جایگاه توسعه پایدار روستایی در برنامه‌های قبل از انقلاب اسلامی. پژوهش‌های جغرافیای انسانی. دوره ۴۵، شماره ۳، صص ۱۹ - ۳۸.
- سنگه، پیتر (۱۳۸۸). پنجمین فرمان در میدان عمل استراتژی‌ها و ابزارهای ایجاد سازمان یادگیرنده. انتشارات آریانا قلم، صص ۱۳۰ - ۱۳۱.
- سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی. (۱۳۷۸). اولین گزارش توسعه ملی ایران .
- سعدی، حشمت اله (۱۳۷۴). ترویج و نقش آن در توسعه روستایی. جهاد. سال ۱۶، شماره ۱۸۲-۱۸۳، صص ۳۰ - ۳۳.
- شریفی، زینب؛ نوری‌پور، مهدی و شریف‌زاده، مریم (۱۳۹۶). تحلیل آسیب‌پذیری خانوارهای روستایی بخش مرکزی شهرستان دنا: کاربرد چارچوب معیشت پایدار. نشریه تحلیلی فضای مخاطرات محیطی. سال چهارم، شماره ۲، صص ۱۹ - ۳۶.
- فاضل‌بیگی، محمدمهدی و یآوری، غلامرضا (۱۳۸۸). تعاون روستایی سرآغازی بر توسعه کارآفرینی. فصلنامه علمی - پژوهشی تعاون و کشاورزی. دوره ۲۰، شماره ۲۰۴ و ۲۰۵، صص ۴۱ - ۶۲.
- قنبری، یوسف و آری‌ن‌فر، وجیهه (۱۳۹۶). ارزیابی تأثیر خشک‌سالی بر وضعیت اقتصادی و معیشت خانوارهای روستایی در واحدهای بهره‌برداری مشاع مطالعه موردی: شهرستان فسا. فصلنامه روستا و توسعه. شماره ۲، صص ۶۹ - ۹۱.
- کشاورز، مرضیه، کرمی، عزت‌الله و زمانی، غلامحسین (۱۳۸۹). آسیب‌پذیری خانوارهای کشاورز از خشک‌سالی. مطالعه موردی استان فارس. علوم ترویج و آموزش کشاورزی. سال ۶، شماره ۲، صص ۱۵ - ۳۳.
- کریم پناه، رفیق (۱۳۸۴). تحلیل اکوتوریسم و نقش آن در توسعه منطقه‌ای استان کردستان. رساله کارشناسی ارشد جغرافیایی طبیعی به راهنمایی دکتر منوچهر فرج زاده. دانشگاه تربیت مدرس.
- مرکز پژوهش‌های مجلس، خبرگزاری جمهوری اسلامی ۲۲ آبان ۱۳۹۹.

- نجفی قرقانی، زیبا و حیاتی، داریوش (۱۳۹۱). ارزیابی عملکرد تشکل‌های آب‌بران از دیدگاه اعضاء: مورد مطالعه اتحادیه تشکل‌های آب‌بران کانال اردیبهشت درودزن فارس. مجله علوم ترویج و آموزش کشاورزی. جلد ۸، شماره ۱، صص ۷۳-۸۵.
- نوروزی، مرضیه و حیاتی، داریوش (۱۳۹۴). سازه‌های مؤثر بر معیشت پایدار روستایی از دیدگاه کشاورزان. علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران. شماره ۱، صص ۱۲۷-۱۴۴.
- ویسی، فرزاد؛ صدیق قربانی، محمد و داستور، عدنان (۱۳۹۶). تحلیل اثر بازارچه‌های مرزی بر معیشت پس‌کرانه‌های روستایی مورد مطالعه بخش خاو میرآباد شهرستان میوان. فصلنامه پژوهش‌های روستایی. دوره ۸، شماره ۳، صص ۵۱۸-۵۳۵.
- هاشمی، سید مختار (۱۳۹۴). رویکرد زیباشناختی کارست برای حفاظت از میراث زمین‌شناسی، رهیافتی برای نجات چشمه‌بل، بزرگ‌ترین ذخیره منابع آب کارستی خاورمیانه. مجموعه مقالات نخستین همایش میراث فرهنگی توسعه پایدار تهران. انتشارات پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری.
- شاکری، عباس و موسوی، میرحسین (۱۳۸۲). بررسی عوامل مؤثر بر سرمایه‌گذاری خصوصی و دولتی در بخش کشاورزی. اقتصاد کشاورزی و توسعه. سال یازدهم، شماره ۴۳ و ۴۴، صص ۹۱-۱۰۳.
- شکوری، علی و بهرامی، شقایق (۱۳۹۳). مطالعه تأثیر گردشگری روستایی بر کاهش فقر از منظر معیشت پایدار: مورد روستاهای قلعه‌نو و کلین شهرستان ری. توسعه محلی (شهری - روستایی)، دوره ۶، شماره ۱، صص ۱-۲۴.
- علوی زاده، سید امیر؛ میر لطفی، احمد؛ محمود رضا ملا نوروزی؛ معصومه و حسینی، نسیم (۱۳۹۴). ارزیابی تأثیر شبکه‌های مجازی اجتماعی بر بهبود عملکرد تولید کشاورزان مطالعه موردی: بخش زیرخان شهرستان نیشابور. فصلنامه علمی - پژوهشی برنامه‌ریزی فضایی (جغرافیا). سال ۵، شماره ۴، صص ۳۹-۵۶.
- Adimassu, Zenebe; Kessler, Aad; Yirga, Chilor; and Stroosnijder, Leo (2013). Farmers' Perceptions Degradation of Land and Their Investments in Land Management: A Case Study in the Central Rift Valley of Ethiopia. *Environmental Management*. 51 (5): 989-998.
- Bhandari, Prem (2013). rural livelihood change? Household capital, community resources and livelihood transition. *Journal of Rural Studies*. 32 :126-136 .
- Berchoux, Tristan., Watmoughb, Gary. R., Huttonc, C.W. and Atkinsond, Peter. M. (2019). Agricultural shocks and drivers of livelihood precariousness across Indian rural communities. *Landscape and Urban Planning*. 189 :307-319 .
- Chambers, Robert and Conway, G (1992). Sustainable rural livelihoods: practical concepts for the 21st century. IDS Discussion Paper 296, Brighton: Institute of Development Studies (UK).
- Ellis, Frank (1999). Rural livelihood diversity in developing countries: evidence and policy implications. London: Overseas Development Institute.

- Ellis, Frank (2000). *Rural Livelihoods and Diversity in Developing Countries*, Oxford, New York, NY: Oxford University Press.
- Garibaldi, Lucas. A; Gemmill-Herren, Barbara. D., Annolfo, Raffaele ., Graeub, Benjamin. E, Cunningham, Saula A and Breeze. Toma. D. (2017). Farming Approaches for Greater Biodiversity, Livelihoods, and Food Security. *Trends in Ecology and Evolution*. 32(1):68-80.
- Hilson, G. (2016). Farming, small-scale mining and rural livelihoods in Sub-Saharan Africa: A critical overview. *Industries and The Extractive Society*. 3 (2):547-563.
- Kifle, Setegne; Teferi, Bogale; Kebedom, Abreham. Influencing and Legesse, Abiyot (2016). Factors Farmers Decision on the Use of Introduced Soil and Water Conservation Practices in the Lowland's of Wenago Woreda, Gedeo Zone, Ethiopia. *American Journal of Rural*. 41 (1):24-30 .
- Liu, Zhaoxu and Liu, Liming (2016). Characteristics and driving factors of rural livelihood transition in the east coastal region of China: A case study of suburban Shanghai. *Journal of Rural Studies*. 43:145 .
- Lu, H., McComas A; and Besley, J. C (2017). Messages promoting genetic modification of Crops in the context of climate: Evidence for psychological reactan, *Appetite* 108: 104-116 .
- Meadows, Donella.H (2009). Thinking in systeems APrimer, *Earth scan*. 27 – 32.
- Morse, Stephen (2013). The theory behind the sustainable livelihood approach. In: S. Morse, & N. McNamara, *Sustainable Livelihood Approach: A Critique of Theory and Practice*. (pp. 15-60). Berlin: Springer.
- Nikuze, Alice., Sliuzas, Richard., Flacke, Johnnes. Maarseveen, M.F.A.M. (2019). Livelihood impacts of displacement and resettlement on informal households. A case study from Kigali, Rwanda. *Habitat International*. Institute of Geographic Sciences and Natural Resources Research, Chinese Academy of Sciences, Beijing. 86 :38-47.
- Peng, Wenjia; Zheng, Hua; Robinson, Brain Cong. and Wang, Fengchun (2017). Household livelihood Strategy Choices, Impact Factors, and Environmental Consequences, in Miyun Reservoir Watershed, China. *Sustainability*. 9 (2):175-187 .
- Reardon, Thomas and Taylor, J, Edward (1996). Agroclimatic shock, income inequality, and poverty: *World Development*. 24 (5):901-914 .
- Singh, Pramod. K; and Hiremath, B.N (2010). Sustainable livelihood security index in a developing country: A tool for development planning. *Ecological Indicators* , 10, 442–451.
- Shi, Tian. Gill, Rodric. (2005). Tourism Developing effective policies for the sustainable development of ecological agriculture in china: the case study of jinshan county with a systems dynamics model. *Ecological Economics*. Vol.53.
- Phillips, Joan and Potter, Robert. B (2003). Social dynamics of "Foreign-Born and Young returning nationals to the Caribbean: A review of the literature. *Geographical Paper*, University of Reading, 167.
- Worku Kassie, Geremew (2017). The Nexus between livelihood diversification and farmland management strategies in rural Ethiopia. *Journal Cogent Economics and Finance*. 5 :1-16 .
- Wang, Nao; Gao, Ying; Wang, Yonghong and Li, Xiangfei (2016). Adoption of ecofriendly soil-management practices by smallholder farmers in Shandong Province of China. *Soil Science and Plant Nutrition*. 62 (2):185-193.